

SZAKDOLGOZAT

Dénes Zoltán

2026

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Georgikon Campus

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Vidékfejlesztési agrármérnöki alapképzés

**A LEADER PROGRAM HELYI HATÁSAINAK
VIZSGÁLATA A HOMORÓD- KÜKÜLLŐ ÉS KIS-
KÜKÜLLŐ TÉRSÉGEK PÉLDÁJÁN**

Belső konzulens: Dr. Koncz Gábor

Egyetemi docens

Belső konzulens

intézete/tanszéke: Vidékfejlesztés és
Fenntartható Gazdaság
Intézet

Készítette: DÉNES ZOLTÁN

Székelyudvarhely

2026

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	1
1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK	3
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	5
2.1. A vidékfejlesztés elméleti alapjai és fogalmi kerete	5
2.2. Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája és a LEADER kialakulása	6
2.3. A LEADER módszer és alapelvei	8
2.4. A LEADER értékelése és tapasztalatai Európában	10
2.5. A magyarországi és erdélyi LEADER-tapasztalatok	12
2.6. A Homoród–Küküllő térség és a 2023–2027-es Helyi Fejlesztési Stratégia	14
2.7. A Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad Helyi Akciócsoport (HACS)	17
2.8. Fejezetösszegzés	20
3. ANYAG ÉS MÓDSZER	22
3.1. A vizsgált térségek rövid bemutatása	22
3.2. A kutatás módszertana	22
3.2.1. Kérdőíves vizsgálat	22
3.2.2. Félig strukturált interjúk	23
3.3. Az adatok feldolgozásának módja	23
3.4. A kutatás korlátai és megbízhatósága	24

4.EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉS	25
4.1. Kérdőíves felmérés eredményei	25
4.2. Az interjúk elemzése	36
4.2.1. A LEADER program általános megítélése a szereplők körében	36
4.2.2. A LEADER program pozitív hatásai	37
4.2.3. A LEADER program problémái és kihívásai	39
4.2.4. Szereplői és térségi különbségek összehasonlító elemzése	40
4.2.5. SWOT elemzés	42
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	44
6. ÖSSZEFOGLALÓ	46
7. IRODALOMJEGYZÉK	48
8. ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	50
9. MELLÉKLETEK	51
10. NYILATKOZATOK	54

1. Bevezetés és célkitűzések

A vidékfejlesztés napjainkban az Európai Unió egyik meghatározó szakpolitikai területe, amelynek célja a vidéki térségek gazdasági és társadalmi megerősítése, valamint az ott élők életminőségének javítása. A vidéki közösségek számára különösen fontos kérdés a helyi gazdaság működőképessége, a munkahelyek biztosítása, illetve az, hogy a fiatalok számára hosszú távon is élhető környezet alakuljon ki (Európai Bizottság, 2010).

Az elmúlt évtizedekben a vidékfejlesztési szemlélet jelentős átalakuláson ment keresztül. A korábban jellemző, felülről irányított fejlesztési modelleket fokozatosan felváltotta egy olyan megközelítés, amely nagyobb hangsúlyt helyez a helyi közösségek szerepére és bevonására. Ennek egyik legjelentősebb példája a LEADER program, amely 1991-ben indult, és mára az uniós vidékfejlesztési politika egyik meghatározó eszközévé vált. A LEADER-megközelítés lényege, hogy a helyi közösségek saját maguk határozzák meg fejlesztési irányait, a térség adottságaira és erőforrásaira építve. A program a partnerség, az innováció és az integrált fejlesztés elveire épül, és lehetőséget teremt arra, hogy az önkormányzatok, civil szervezetek és vállalkozások közösen vegyenek részt a fejlesztési folyamatokban (Nemes et al., 2013).

Romániában a LEADER program a 2007–2013-as programozási időszakban jelent meg, és azóta fontos szerepet tölt be a vidéki térségek fejlesztésében. Ennek eredményeként számos Helyi Akciócsoport (HACS) jött létre, amelyek a helyi fejlesztési stratégiák kidolgozásáért és megvalósításáért felelősek. A dolgozat szempontjából kiemelt jelentőségű a **Homoród–Küküllő LEADER Egyesület**, valamint a **Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS**, amelyek a vizsgált térségekben aktív szerepet töltenek be.

A téma kiválasztásában szerepet játszott, hogy a vizsgált térségekhez személyes kötődésem is van (a Kis-Küküllő Balavásár Sóvárad térségének egyik községében, Gyulakután élek), így a LEADER program működését nemcsak elméleti, hanem gyakorlati szempontból is szeretném megérteni.

A kutatás célja a LEADER program társadalmi és gazdasági hatásainak vizsgálata két székelőföldi térségben – a Homoród–Küküllő és a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad Helyi Akciócsoport működési területén. A vizsgálat középpontjában a program ismertsége, megítélése és gyakorlati hatása áll, különös tekintettel a helyi közösségek, vállalkozások és önkormányzatok szerepére a közösségvezérelt fejlesztések megvalósításában.

A kutatás során az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

- Mennyire ismert a LEADER program a két térségben, és hogyan ítélik meg annak eredményeit a helyi lakosok? (erre a célra kérdőíves felmérést végeztem a lakosság körében)
- Hogyan járult hozzá a program a helyi gazdasági, társadalmi és infrastrukturális fejlődéshez? (erre a célra Leader munkatársakkal, polgármesterekkel, vállalkozókkal készült interjú)
- Milyen különbségek figyelhetők meg a Homoród–Küküllő és a Kis-Küküllő térség között a program hatásait illetően?
- Milyen szerepet játszanak a helyi akciócsoportok, önkormányzatok és vállalkozások a fejlesztési folyamatokban?
- Milyen jövőbeli lehetőségeket és kihívásokat látnak a megkérdezettek a 2023–2027-es programozási időszakban?

A vizsgálat alapját az a feltételezés képezi, hogy a LEADER-megközelítés akkor működik hatékonyan, ha a helyi közösségek valóban aktívan részt vesznek a fejlesztési folyamatokban. Ennek vizsgálata érdekében a kutatás kérdőíves felmérésre (online, Google Forms segítségével) és félig strukturált, személyesen készített interjúkra épül, a két vizsgált térség példáján keresztül.

A kutatás eredményei várhatóan hozzájárulnak ahhoz, hogy jobban megérthetővé váljon a LEADER program gyakorlati működése Erdélyben, és rávilágíthatnak azokra a tényezőkre, amelyek elősegítik, vagy éppen akadályozzák a közösség vezérelt fejlesztések megvalósulását.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A vidékfejlesztés elméleti alapjai és fogalmi kerete

A vidékfejlesztés fogalma az elmúlt évtizedekben jelentős változáson ment keresztül. A korábbi, elsősorban mezőgazdaságra koncentráló megközelítést fokozatosan felváltotta egy összetettebb szemlélet, amely a vidéki térségek gazdasági, társadalmi és környezeti folyamatait egyaránt figyelembe veszi. A mai értelmezés szerint a vidékfejlesztés célja nem csupán a mezőgazdasági termelés növelése, hanem a vidéki életminőség javítása, a foglalkoztatás bővítése, valamint a helyi közösségek megerősítése (Makkai, 2008).

A fogalom alakulását vizsgálva megfigyelhető, hogy az 1950-es és 1960-as években az Európai Közösség politikáját még alapvetően a termelésközpontú agrárfejlesztés jellemezte. A szemléletváltás az 1980-as évek végén indult el, különösen az 1988-as strukturális reformot követően, majd az 1991-ben elindított LEADER-kezdemenyezéssel erősödött meg. Ekkor került előtérbe a helyi közösségek szerepe, valamint a térségi erőforrásokra épülő fejlesztési megközelítés (Ray, 2000). Az Agenda 2000 program tovább erősítette ezt az irányt azzal, hogy a mezőgazdasági támogatások mellett nagyobb hangsúlyt kapott a vidéki térségek komplex fejlesztése.

A szakirodalomban a vidékfejlesztés három fő megközelítése különíthető el. Az **exogén** modell elsősorban külső forrásokra és központi beavatkozásra épít, míg az **endogén** megközelítés a helyi erőforrások, tudás és kezdeményezések szerepét hangsúlyozza. A gyakorlatban egyre inkább az **integrált megközelítés** válik meghatározóvá, amely a két irányzat elemeit ötvözi, és a fenntartható fejlődést helyezi középpontba (Nemes et al., 2013).

A vidékfejlesztés egyik kulcsfogalma a **társadalmi tőke**, amely a közösségen belüli kapcsolatok, bizalom és együttműködések rendszerét jelenti. Putnam (1993) szerint ezek az elemek alapvetően meghatározzák a közösségek működőképességét. Bourdieu (1986) és Coleman (1990) megközelítésében a társadalmi tőke olyan erőforrásként jelenik meg, amely elősegíti a közös cselekvést és a fejlődést. Granovetter (1985) beágyazottsági elmélete pedig arra mutat rá, hogy a gazdasági folyamatok nem függetleníthetők a társadalmi kapcsolatrendszertől.

A társadalmi tőke szerepe különösen fontos a vidéki térségekben, ahol a fejlesztések sikeressége nagymértékben függ a helyi szereplők közötti partnerségtől. Azokban a

közösségekben, ahol erős a bizalom és az együttműködési hajlandóság, nagyobb eséllyel valósulnak meg hosszú távon is fenntartható fejlesztések (Nemes & Magócs, 2020).

Az elmúlt években a vidékfejlesztés elméletében egyre hangsúlyosabbá vált a **fenntarthatóság** kérdése is. A Brundtland-jelentés (1987) óta elfogadott megközelítés szerint a gazdasági fejlődésnek összhangban kell lennie a társadalmi és környezeti szempontokkal. A vidéki térségek esetében ez gyakran a multifunkcionális gazdálkodásban jelenik meg, ahol a mezőgazdaság mellett a turizmus, a helyi termékek előállítása és a természeti erőforrások megőrzése is fontos szerepet kap.

A kutatások alapján a vidékfejlesztés sikeressége nemcsak a pénzügyi forrásoktól, hanem a helyi közösségi részvételtől, a partnerség minőségétől és az identitás tudatos építésétől függ (Finta, 2014; Márton & Ritter, 2023). A LEADER program ebben az értelemben nem pusztán támogatási rendszer, hanem a helyi önszerveződés és társadalmi tőkeépítés intézményesített formája.

2.2. Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája és a LEADER kialakulása

Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája az elmúlt három évtizedben jelentős átalakuláson ment keresztül. A kezdeti időszakban, az 1957-es Római Szerződés és az 1962-ben létrejött Közös Agrárpolitika (CAP) fő célja a mezőgazdasági termelés növelése, az élelmiszer-ellátás biztonságának garantálása és a gazdák jövedelmének stabilizálása volt. A gyors termelésnövekedés azonban az 1970-es évekre túlermelést, környezeti problémákat és regionális egyenlőtlenségeket eredményezett.

Az 1980-as évek második felétől kezdődően a döntéshozók egyre inkább felismerték, hogy a vidéki térségek problémái nem oldhatók meg kizárólag agrárpolitikai eszközökkel. Az 1988-as strukturális reform (Delors I. csomag) és az 1991-es LEADER I program bevezetése mérföldkőnek számított, hiszen ezzel az EU először ismerte el a helyi közösségek, partnerségek és területi identitásfejlesztő szerepét.

A LEADER, azaz a *Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale* (a vidéki gazdaságfejlesztési akciók közötti kapcsolat) eredetileg kísérleti programként indult, 217 európai vidéki térség részvételével. Fő célja az volt, hogy az addig felülről vezérelt fejlesztéspolitikai modelleket egy alulról építkező, közösségi megközelítéssel váltsa fel (Ray, 2000). A program újdonsága abban rejlett, hogy a helyi szereplők (önkormányzatok, civil

szervezetek, vállalkozók) közösen alkották meg a fejlesztési stratégiákat, és a források felhasználásáról is ők döntöttek.

A LEADER I sikerét követően elindult a LEADER II (1994–1999) és a LEADER+ (2000–2006) program, amelyek már több mint 900 európai térséget érintettek. Ezek a kezdeményezések nemcsak a helyi gazdaságfejlesztésben hoztak áttörést, hanem a társadalmi tőke és a közösségi tanulás szempontjából is. Az Európai Bizottság (2010) értékelése szerint a program hozzájárult a vidéki szereplők együttműködési készségének javításához, a bizalom növekedéséhez és az innováció elterjedéséhez.

2007-től a LEADER a Közös Agrárpolitika (CAP) vidékfejlesztési tengelyeinek egyikévé vált (IV. tengely). Ez a lépés az integráció felé tett fontos lépést jelentette, hiszen a program innentől kezdve nem elszigetelt kísérleti projektként működött, hanem az uniós fejlesztéspolitika egyik alapvető pillérévé vált. A 2014–2020-as időszakban a LEADER továbbfejlődött, és CLLD (Community-Led Local Development) néven vált ismertté. Ez az új elnevezés kiterjesztette a módszert más alapokra is (például az Európai Szociális Alapra és a Regionális Fejlesztési Alapra), lehetővé téve a városi és halászati térségek bevonását is (Nemes és Magócs, 2020).

A LEADER szemlélet kulcsa az, hogy a fejlesztések helyi igényeken, partnerségen és hálózatos együttműködésen alapuljanak. A program filozófiája szerint a térségek közösségei rendelkeznek a legjobb ismeretekkel saját erőforrásaikról és lehetőségeikről, ezért ők a legalkalmasabbak a fejlesztési prioritások kijelölésére. A *bottom-up* megközelítés célja, hogy a vidéki társadalmak ne csupán a fejlesztések kedvezményezettjei, hanem azok aktív tervezői és irányítói legyenek (Európai Számvevőszék, 2010).

A LEADER filozófiája szorosan kapcsolódik az endogén fejlődés elméletéhez, amely szerint a vidéki területek hosszú távú fejlődése elsősorban belső erőforrásaik – mint a helyi tudás, a közösségi kohézió és a kulturális örökség – hasznosításán múlik. Az ilyen típusú fejlesztések erősítik az önazonosságot és csökkentik a külső függőséget (Ray, 2000).

A 2021–2027-es tervezési időszakban a LEADER és a CLLD még inkább integrálódott az Európai Zöld Megállapodás (European GreenDeal) és a digitális átmenet céljaival. Az új irányok között szerepel a környezetbarát gazdálkodás ösztönzése, a megújuló energiaforrások helyi hasznosítása, a digitális technológiák alkalmazása a vidéki szolgáltatásokban, valamint a társadalmi innováció elősegítése.

A program 30 éves fejlődése során bebizonyosodott, hogy a LEADER nem pusztán támogatási mechanizmus, hanem egy szemléletmód, amely a helyi társadalmak

önszerveződésére, tanulására és innovációs képességére épít. Ahol ez a szemlélet valóban érvényesül, ott a fejlesztések nemcsak gazdasági, hanem kulturális és társadalmi szinten is fenntartható eredményeket hoznak.

2.3. A LEADER módszer és alapelvei

A LEADER-megközelítés az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának egyik leginnovatívabb eleme. A program különlegességét az adja, hogy nem előre meghatározott, központilag irányított beavatkozásokat valósít meg, hanem helyi közösségek által kidolgozott, saját stratégiákra épít. A LEADER módszer a térségek gazdasági, társadalmi és környezeti adottságait egyaránt figyelembe veszi és a fejlesztéseket azokhoz igazítja.

A módszer sikerét az Európai Bizottság (2010) hét alapelvben foglalta össze, amelyek meghatározzák a LEADER-filozófia lényegét:

1. Területalapúság (territoriális elve)

A fejlesztések egyértelműen körülhatárolt, funkcionálisan összetartozó vidéki térségekre épülnek. Az elv célja, hogy a fejlesztések ne véletlenszerűen történjenek, hanem egy földrajzilag és gazdaságilag koherens területen belül. Például Spanyolországban az andalúziai Sierra Norte LEADER-csoport a helyi olívaolaj-termelésre és a természetvédelmi turizmusra építette stratégiáját, amely hosszú távon a térség gazdasági önállóságát is megerősítette (Nemes et al., 2013).

2. Alulról építkezés (bottom-up megközelítés)

A LEADER egyik legfontosabb alapelve, hogy a döntéshozatal és a tervezés joga a helyi szereplők kezében legyen. Ez a szemlélet szakít a hagyományos, központi irányítású fejlesztéspolitikával, és lehetővé teszi, hogy a közösségek maguk határozzák meg prioritásaikat. Finnországban például a LEADER-csoportok már az 1990-es években bevonták a lakosságot a projekttervek kidolgozásába, amelynek eredményeként sokkal több innovatív, társadalmilag beágyazott projekt valósult meg.

3. Köz- és magánszféra partnersége

A helyi akciócsoportok (HACS-ok) a LEADER szervezeti gerincét adják, és legalább három szektort foglalnak magukban: önkormányzatokat, vállalkozásokat és civil szervezeteket. A partnerség célja, hogy a döntések kiegyensúlyozottan, a különböző érdekek figyelembevételével szülessenek meg. A magyarországi Pannónia Kincse LEADER Egyesület például a helyi önkormányzatok mellett civil közösségeket és mikro-

vállalkozásokat is bevont, ezáltal erősítve a társadalmi kohéziót és az átláthatóságot (Rongics és Tésits, 2024).

4. Innováció

A LEADER alapvető célja, hogy ösztönözze az innovatív megoldásokat – nem feltétlenül technológiai, hanem társadalmi és szervezeti innovációkat is. A helyi innováció gyakran abban rejlik, hogy a közösség új módon használja fel erőforrásait: például újra értelmezi a hagyományos termelést, helyi termékbrandeket hoz létre, vagy új turisztikai kínálatot épít. A franciaországi Bretagne térségben például a LEADER-projektek révén a halászat mellé új szolgáltatások, például tematikus gasztrotúrák és helyi márkák születtek, amelyek új bevételi forrásokat teremtettek.

5. Integrált megközelítés

A LEADER egyik legnagyobb értéke, hogy nem szektorális, hanem összehangolt fejlesztési stratégiát alkalmaz. Egy térség fejlesztésében nemcsak a mezőgazdaság, hanem a turizmus, a kultúra, a környezetvédelem és a közösségi élet is helyet kap. Az integrált megközelítés lehetővé teszi, hogy a projektek egymást erősítsék, így a hatásuk kumulatív legyen. Magyarországon például több HACS egyszerre támogatta a kézműves termékfejlesztést, a falusi szálláshelyek kialakítását és a kulturális fesztiválokat, amelyek együttesen növelték a helyi turizmus vonzerejét (Vinkóczi, 2017).

6. Hálózatépítés és együttműködés

A LEADER fontos újítása a hálózatos tanulás elősegítése, amely során a helyi csoportok tapasztalatokat cserélnek egymással, közös projekteket valósítanak meg, és nemzetközi partnerségeket hoznak létre. A transznacionális együttműködések (pl. magyar–osztrák LEADER-projektek) segítették a jó gyakorlatok terjedését, és erősítették az európai közösségi identitást (Európai Bizottság, 2010).

7. Kapacitásépítés

A LEADER-módszer nemcsak anyagi támogatást, hanem tudás- és képességfejlesztést is jelent. A program célja, hogy a helyi közösségek meg tanuljanak önállóan tervezni, projektet menedzselni és együttműködni. Ennek eredményeképpen számos vidéki térségben kialakult egy új, fejlesztési tapasztalattal rendelkező szakmai réteg, amely képes hosszú távon is fenntartani az eredményeket (Nemes és Magócs, 2020).

A módszer egyik legnagyobb erőssége, hogy nemcsak fejlesztéseket valósít meg, hanem közösségeket épít. Ahol a LEADER valóban az alapelvei szerint működik, ott a helyi társadalom önbizalma és együttműködési készsége is megerősödik. Ugyanakkor a kutatások

arra is rámutatnak, hogy ha a program túlságosan bürokratizálódik, elveszíti eredeti közösségfejlesztő jellegét, és pusztán pályázati rendszerré válik (Finta, 2014; Vinkóczi, 2017).

A LEADER nemcsak támogatási eszköz, hanem egy olyan folyamat is, amely során a helyi közösségek tapasztalatot szereznek és fejlődnek. Sikere abban rejlik, hogy lehetőséget ad a vidéki közösségeknek, hogy saját jövőjüket maguk alakítsák.

2.4. A LEADER értékelése és tapasztalatai Európában

A LEADER-program az Európai Unió egyik legsikeresebb és leghosszabb ideje működő vidékfejlesztési eszköze, amely több mint három évtizedes múltra tekint vissza. A kezdeti kísérleti programból mára egy olyan, széles körben alkalmazott fejlesztési modell vált, amelyet az uniós tagállamok többsége saját viszonyaihoz igazítva alkalmaz. A LEADER-megközelítés legnagyobb értéke, hogy a fejlesztéseket a helyi közösségek kezébe adja, ezáltal erősíti az önszerveződést, a partnerséget és a társadalmi tőkét (Európai Bizottság, 2010).

Az Európai Számvevőszék (2010) értékelése szerint a LEADER legnagyobb hozzájárulása nem a pénzügyi támogatások mértékében, hanem a helyi döntéshozatal és együttműködés kultúrájának megteremtésében rejlik. A program hatásai különösen ott voltak látványosak, ahol a közösségek korábban kevés fejlesztési tapasztalattal rendelkeztek. Az ilyen térségekben a LEADER révén kialakult egy új, projektmenedzsmentben jártas, felelős gondolkodású réteg, amely képes hosszú távon is fenntartani a helyi fejlesztéseket.

A nyugat-európai tapasztalatok azt mutatják, hogy a LEADER hozzájárult a helyi identitás megerősödéséhez, a vidéki gazdaság diverzifikációjához és a közösségi innovációk terjedéséhez. Spanyolországban például Andalúzia és Katalónia térségeiben a LEADER-projektek a vidéki turizmus, kézművesipar és helyi termékek fejlesztésére irányultak, amelyek több ezer munkahelyet hoztak létre és jelentősen javították a települések megtartó erejét (Nemes et al., 2013). Finnországban a LEADER a közösségi energiahasznosítás és a környezetbarát gazdálkodás területén ért el áttöréseket, például közösségi biogáz-üzemek és falusi szintű megújulóenergia-projektek révén.

A franciaországi tapasztalatok szintén rámutatnak, hogy a program egyik legnagyobb eredménye a szektorok közötti együttműködés és a helyi innováció ösztönzése volt. A Bretagne térségében megvalósított LEADER+ projektek például nemcsak gazdasági, hanem

társadalmi szinten is eredményesek voltak: növelték a lakosság részvételét a döntéshozatalban, és elősegítették a generációk közötti együttműködést.

A kutatások azonban arra is rámutatnak, hogy a LEADER nem minden esetben működik hatékonyan. A közép- és kelet-európai országokban – különösen a 2004 után csatlakozott tagállamokban – a program gyakran formálissá vált, és sok helyen elveszítette eredeti, közösségfejlesztő jellegét (Kovács et al., 2011; Kis és Szekeresné, 2014). Az okok között szerepel a túlzott központi irányítás, a bonyolult adminisztráció, valamint az, hogy a helyi szereplők bevonása sok esetben csak szimbolikus maradt.

Magyarországon és több közép-európai országban a LEADER működését gyakran a túlzott bürokratizáltság, az átfedő ellenőrzési szintek és az alacsony döntési autonómia akadályozta (Vinkóczy, 2017). Ezzel szemben Nyugat-Európában a helyi akciócsoportok valódi döntéshozói szereppel rendelkeznek, és rugalmasan alakíthatják fejlesztési stratégiáikat. Finta (2014) szerint a siker egyik legfontosabb feltétele a bizalom a központi hatóságok és a helyi szereplők között: ahol ez hiányzik, ott a LEADER nem tudja betölteni közösségépítő szerepét.

A LEADER egyik különleges sajátossága, hogy a fejlesztések során nemcsak gazdasági, hanem társadalmi és kulturális tanulási folyamatok is lezajlanak. A helyi közösségek tagjai a projekttervezés és megvalósítás során új készségeket szereznek, együttműködési formákat tanulnak, és kialakul egy „tanuló régió” szemlélet, amely hosszú távon növeli a térség alkalmazkodóképességét (Ray, 2000; Nemes et al. 2013).

Ugyanakkor több tanulmány (pl. Patkós, 2014; Márton és Ritter, 2023) is hangsúlyozza, hogy a LEADER sikere erősen függ a helyi közösségek belső motivációjától és társadalmi tőkéjétől. Azokon a területeken, ahol a közösségi kohézió gyenge, a program eredményei korlátozottak maradtak, és a projektek gyakran a támogatási időszak lejártá után megszűntek.

Összefoglalva elmondható, hogy a LEADER hozzájárult az európai vidéki térségek társadalmi és gazdasági megújulásához, ugyanakkor a program hatékonysága nagyban függ a helyi környezet adottságaitól, a partnerségek minőségétől és a döntéshozatal szabadságától. Ahol ezek a feltételek teljesültek, ott a LEADER valódi, hosszútávon fenntartható fejlődési modellt teremtett; ahol viszont a bürokrácia vagy a bizalomhiány uralkodott el, ott a program inkább adminisztratív támogatási eszközzé vált.

A LEADER tehát kettős arcú modell: egyrészt az EU egyik legsikeresebb közösségalapú fejlesztési eszköze, másrészt a megvalósítás során megmutatkoznak a

decentralizáció és az állami kontroll közötti feszültségek. E tapasztalatok alapján a jövő kihívása az, hogy miként lehet a programot úgy tovább fejleszteni, hogy egyszerre maradjon rugalmas, közösségvezérelt és eredményorientált.

2.5. A magyarországi és erdélyi LEADER-tapasztalatok

A LEADER program magyarországi és erdélyi megvalósítása jól példázza, hogy a közösségi alapú fejlesztés hogyan tud eltérő társadalmi, gazdasági és kulturális környezetekhez alkalmazkodni. Bár mindkét országban az uniós elvek alapján valósult meg a program, a helyi sajátosságok, az intézményi háttér és a közösségi hagyományok jelentős mértékben befolyásolták az eredményeket és a kihívásokat.

Magyarországi tapasztalatok

Magyarországon a LEADER program először a 2007–2013-as időszakban jelent meg a vidékfejlesztési politika IV. tengelyeként. A cél az volt, hogy a helyi közösségek önálló fejlesztési stratégiákat dolgozzanak ki, és a támogatások odaítélésekor a **helyi partnerségek és a közösségi döntéshozatal** kapjon központi szerepet. A 96 helyi akciócsoport (HACS) megalakulásával az ország teljes vidéki területe lefedetté vált (Kovács et al., 2011).

A magyar tapasztalatok szerint a program legfőbb eredménye az volt, hogy vidéken **megerősödtek a közösségi együttműködések**. Sok térségben, ahol korábban nem létezett közös gondolkodás, a LEADER révén kialakult egy partnerségi kultúra: önkormányzatok, civil szervezetek és vállalkozások kezdtek közösen tervezni és dönteni. A LEADER lehetőséget adott kis léptékű, de nagy hatású fejlesztésekre – például falusi turizmusra, helyi termékek előállítására, kézműves műhelyek létrehozására, közösségi terek felújítására.

Ugyanakkor a program megvalósítása nem volt mentes a nehézségektől. Vinkóczi (2017) szerint a LEADER magyarországi bevezetésének egyik legnagyobb problémája a **túlzott bürokratizáltság** és a központi irányítás volt. A döntéshozatal gyakran áthúzódott a minisztériumi és megyei szintekre, ami csökkentette a helyi önállóságot és lelassította a pályázati folyamatokat. Ennek ellenére a LEADER hozzájárult a helyi fejlesztési tudás bővítéséhez és az együttműködési hajlandóság növekedéséhez.

Finta (2014) és Patkós (2014) szerint a magyarországi LEADER egyik legnagyobb értéke, hogy a program beágyazta a **fenntarthatóság és az innováció szemléletét** a vidéki közösségek gondolkodásába. Ahol valódi közösségi tervezés zajlott, ott a program

kézzelfogható eredményeket hozott: új munkahelyek jöttek létre, megerősödött a helyi identitás, és bővültek a fiatalok helyben maradásának lehetőségei.

Példaként említhető a Pannónia Kincse LEADER Egyesület, amely a Dél-Dunántúl régióban működik. A szervezet a helyi kézműves termékek és gasztroturizmus fejlesztését tűzte ki célul. A program során létrejött a „Pannónia Kincse” védjegy, amely a helyi termékek minőségét és eredetét garantálja, ezzel erősítve a régió márkáépítését és turisztikai vonzerejét (Rongics és Tésits, 2024).

Egy másik sikeres példa a Zala Termálvölgye Egyesület, ahol a LEADER-támogatások segítségével több turisztikai attrakció, kerékpárút és közösségi rendezvény valósult meg. Ezek nemcsak a helyiek életminőségét javították, hanem hozzájárultak a térség gazdasági diverzifikációjához és a látogatók számának növekedéséhez is.

A 2014–2020-as időszakban a LEADER Magyarországon **CLLD (Community-Led Local Development)** néven folytatódott, ami lehetővé tette, hogy a helyi közösségek több forrásalap (pl. Európai Szociális Alap, Regionális Fejlesztési Alap) bevonásával dolgozzanak. Bár az adminisztratív terhek továbbra is jelentősek voltak, a HACs-ok szakmai kapacitása és projektmenedzsment-tudása erősödött (Nemes és Magócs, 2020).

Összefoglalva látható, hogy a magyar LEADER a kezdeti nehézségek ellenére fontos szerepet játszott a vidéki közösségek fejlődésében. A program hozzájárult a helyi gazdaság erősítéséhez, az innováció terjedéséhez és a közösségi tanulás kultúrájának kialakításához.

Erdélyi tapasztalatok

Romániában a LEADER program 2007 után indult el, a 2007–2013-as Nemzeti Vidékfejlesztési Program keretében. Az országban több mint 160 helyi akciócsoport jött létre, amelyek a vidéki térségek sajátos társadalmi és gazdasági problémáira kerestek megoldásokat. Az első ciklusban a források elsősorban az infrastruktúra fejlesztésére, a mikrovállalkozások támogatására és a közösségi terek kialakítására irányultak (Márton és Ritter, 2023).

Az erdélyi LEADER-programok egyik legnagyobb erőssége, hogy a **társadalmi tőke és a kulturális identitás** fontos szerepet kapott a helyi stratégiákban. Sok térségben – például a Székelyföldön – a program nemcsak gazdasági, hanem közösségi és kulturális megújulást is hozott. A Homoród–Küküllő térség, a Csíki-medence vagy a Székelyudvarhelyi régió HACs-ai olyan projekteket valósítottak meg, amelyek a kézművesség, a helyi termék-előállítás, a falusi turizmus és a fiatalok közösségi kezdeményezéseit támogatták.

A Homoród–Küküllő LEADER Egyesület például kiemelt figyelmet fordított a **helyi identitás megőrzésére és a fiatalok helyben tartására**. A program keretében támogatást kaptak kézműves műhelyek, kulturális fesztiválok és fiatal gazdákat segítő kezdeményezések. Ezek a fejlesztések hozzájárultak ahhoz, hogy a térség gazdaságilag önállóbbá váljon, és erősödjön a közösségi összetartozás érzése.

A romániai tapasztalatok ugyanakkor azt is megmutatták, hogy a program hatékonyságát korlátozhatják az adminisztratív akadályok, a pályázati eljárások bonyolultsága és az eltérő helyi kapacitások. A kisebb, kevésbé szervezett közösségek gyakran nehezebben tudtak élni a LEADER nyújtotta lehetőségekkel. Ugyanakkor azokon a térségeken, ahol a közösségi összefogás és a partnerség erős volt – például a Székelyföldön –, a program kézzelfogható eredményeket hozott (Márton és Ritter, 2023; Finta, 2014).

A LEADER Erdélyben különösen fontos szerepet játszott a **regionális identitás erősítésében**, a hagyományos értékek megőrzésében és a fiatal generációk bevonásában. Az elmúlt években a HACS-ok közötti együttműködés is megerősödött: több térség közös turisztikai és gazdaságfejlesztési projektet valósított meg, ami elősegítette a jó gyakorlatok terjedését és a tudásmegosztást.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a magyarországi és erdélyi LEADER-programok tapasztalatai sok hasonlóságot mutatnak. Mindkét esetben a program hozzájárult a **helyi gazdaságok diverzifikációjához, a közösségi tanulás és partnerség erősödéséhez**, valamint a vidéki identitás megőrzéséhez. Ugyanakkor a központi szabályozás és az adminisztráció mértéke döntő tényező maradt a program hatékonysága szempontjából. Ahol a helyi közösségek valódi döntési jogkörrel rendelkeztek, ott a LEADER valódi társadalmi és gazdasági hatásokat hozott, és hosszú távon is fenntartható eredményeket ért el.

2.6. A Homoród–Küküllő térség és a 2023–2027-es Helyi Fejlesztési Stratégia

A Homoród–Küküllő LEADER Egyesület (HKLE) Hargita és Maros megye határán, a Kis- és Nagy-Homoród, valamint a Küküllő folyók völgyében helyezkedik el. A térség földrajzi és kulturális értelemben is egységes, elsősorban Székelyföldhöz tartozó vidék, ahol a települések többsége kis lélekszámú, mezőgazdasági és erdőgazdálkodási jellegű. A lakosság

döntő része magyar nemzetiségű, ami különösen erős helyi identitást és közösségi összetartozást eredményez.

A térség gazdasági alapját hagyományosan a mezőgazdaság, állattenyésztés, erdőgazdálkodás és kézműipar képezi. Ugyanakkor a gazdaság szerkezete fokozatosan átalakul: egyre több szerepet kap a falusi turizmus, a helyi termék-előállítás és a kisvállalkozások fejlődése. A közösségi és kulturális élet szintén jelentős, a helyi civil szervezetek aktívan részt vesznek a kulturális örökség ápolásában, a hagyományos mesterségek megőrzésében és a társadalmi szolidaritás erősítésében.

A Homoród–Küküllő LEADER Egyesület 2007-ben alakult, és az óta a térség egyik legfontosabb fejlesztési intézményévé vált. A szervezet küldetése, hogy a helyi közösségek bevonásával, partnerségi alapon valósítsa meg a fenntartható fejlődést és a helyi erőforrásokra építő gazdasági megerősödést. A HKLE munkája során az alulról építkező (bottom-up) megközelítést követi, és minden fejlesztési döntést széleskörű konzultáció előz meg (Homoród–Küküllő LEADER Egyesület, 2023).

A 2023–2027-es időszakra kidolgozott Helyi Fejlesztési Stratégia (HFS) szorosan illeszkedik az Európai Unió Közös Agrárpolitikájának (KAP) új irányvonalaihoz. A stratégia az uniós zöld és digitális átmenet céljait a térség adottságaihoz igazítva ülteti át a gyakorlatba. Az új HFS öt fő prioritási tengelyt határoz meg, amelyek egymást erősítve járulnak hozzá a vidéki életminőség és a helyi gazdaság fejlesztéséhez:

1. Helyi gazdaság és vállalkozásfejlesztés – cél a helyi mikro- és kisvállalkozások megerősítése, a helyi termékek feldolgozásának, értékesítésének támogatása, valamint a rövid ellátási láncok fejlesztése. A program ösztönözi a fiatal vállalkozók megjelenését, különösen a mezőgazdaságon túli tevékenységekben (például kézműipar, falusi turizmus, vendéglátás).
2. Turizmus és kulturális örökség fejlesztése – a HFS kiemelten kezeli a térség természeti és épített örökségének védelmét, valamint a kulturális értékek turisztikai célú hasznosítását. A Homoród–Küküllő völgyében számos kulturális rendezvény (például falunapok, kézműves vásárok, gasztrofesztiválok) támogatására került sor, amelyek nemcsak a helyi identitást erősítik, hanem gazdasági szempontból is élénkítik a térséget.
3. Közösségfejlesztés és társadalmi részvétel – a stratégia célja, hogy megerősítse a civil szervezetek és önkéntes csoportok szerepét. Külön figyelmet kapnak a fiatalok és a

nők: a HKLE támogatja az ifjúsági kezdeményezéseket, vállalkozói képzéseket és közösségi programokat, amelyek a fiatalok helyben maradását segítik.

4. Környezeti fenntarthatóság és klímavédelem – a HFS támogatja a megújuló energiaforrások (napenergia, biomassa) alkalmazását, a fenntartható erdőgazdálkodást és a biodiverzitás védelmét. Ezen kívül a gazdálkodók körében ösztönözi a környezetbarát technológiák bevezetését és a hulladékcökkentő megoldások elterjesztését.
5. Digitális átmenet és innováció – a program előmozdítja a digitális kompetenciák fejlesztését, a vállalkozások online jelenlétének erősítését, valamint az e-közigazgatási szolgáltatások elérhetőségét. A cél, hogy a térség ne maradjon le a technológiai fejlődésben, és a fiatal generáció számára is vonzó, modern vidéki környezetet biztosítson.

A Homoród–Küküllő térségben a 2023–2027-es stratégia az előző programidőszakok tapasztalataira épít. A 2014–2020-as időszakban megvalósított projektek – például a helyi termékek népszerűsítését célzó vásárok, a falusi turizmus fejlesztése, közösségi házak felújítása – már bizonyították, hogy a LEADER képes valós gazdasági és társadalmi hatásokat elérni. A mostani időszak célja ezen eredmények megszilárdítása és továbbfejlesztése.

A stratégia végrehajtása során a HKLE különös hangsúlyt fektet az átláthatóságra, partnerségre és egyenlő részvételre. A döntéshozatalban az önkormányzatok, vállalkozók és civil szervezetek egyaránt képviseltetik magukat, biztosítva ezzel a közösségi kontrollt és az alulról építkező tervezést. A szervezet rendszeres lakossági fórumokat, konzultációkat és képzéseket tart, ahol a helyi szereplők közvetlenül is befolyásolhatják a fejlesztési irányokat.

A vizsgált térségben megfigyelhető a civil aktivitás erősödése és a közösségi együttműködések fejlődése. A korábban elszigetelten működő szervezetek ma már együttműködnek, közös programokat szerveznek, és közösen vesznek részt pályázatokban. Ez a társadalmi tőke növekedése hosszú távon a gazdasági fejlődést is elősegíti.

Példaként említhető a „Homoród menti helyi termékek” program, amely a helyben előállított élelmiszerek és kézműves termékek piacra jutását segíti elő. A projekt hozzájárult a termelők és fogyasztók közötti kapcsolat erősítéséhez, és új lehetőségeket teremtett a helyi gazdálkodók számára. Egy másik sikeres kezdeményezés a „Közösségek a Küküllő mentén” program, amely falusi közösségi házak, kulturális rendezvények és ifjúsági események támogatásával segítette a társadalmi összetartozást.

A Homoród–Küküllő térség példája jól mutatja, hogy a LEADER program akkor működik hatékonyan, ha a fejlesztések valóban a helyi szükségletekre reagálnak, és a döntéshozatalban minden érintett szereplő részt vesz. A HACS tevékenysége nemcsak gazdasági szinten hozott eredményeket, hanem hozzájárult a térség önazonosságának megőrzéséhez és a fiatal generációk helyben tartásához is.

Mindezek alapján elmondható, hogy a Homoród–Küküllő LEADER Egyesület működése a 2023–2027-es időszakban jól illeszkedik az uniós vidékfejlesztési célkitűzésekhez, miközben sikeresen érvényesíti a székelyföldi identitás és közösségi szolidaritás értékeit. A HFS nemcsak gazdasági fejlesztési dokumentum, hanem egyben társadalmi küldetés is, amely a helyi közösségek megerősítését, a fenntartható életformák elterjesztését és a vidéki térségek jövőképekének megőrzését szolgálja.

2.7. A Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad Helyi Akciócsoport (HACS)

A Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad Helyi Akciócsoport (HACS) Maros megye déli részének egyik legjelentősebb LEADER-szervezete, amely 2010-ben jött létre a térség hét községe – Balavásár, Gyulakuta (Fântânele), Vécke, Havad, Makfalva, Kibéd és Sóvárad – valamint egy város, Erdőszentgyörgy együttműködésével. Az egyesület célja a vidéki térség gazdasági és társadalmi megújulásának támogatása, a helyi erőforrásokra építő, alulról építkező (bottom-up) fejlesztési szemlélet érvényesítése, valamint a fenntartható, közösségvezérelt fejlődés előmozdítása (Kis-Küküllő LEADER, 2023).

A HACS működési területe döntően agrárjellegű, kistelepülésszerkezettel és hagyományos gazdálkodási formákkal rendelkezik. A Kis-Küküllő völgyében élő lakosság főként mezőgazdaságból, állattenyésztésből és családi kisvállalkozásokból tartja fenn magát. A térség kulturális öröksége, népi építészete és kézműves hagyományai ugyanakkor jelentős potenciált hordoznak a turizmus és a helyi termékfejlesztés területén. A LEADER program megjelenése új távlatokat nyitott a térség számára, mivel lehetőséget adott a helyi közösségeknek arra, hogy önállóan tervezzék meg saját fejlesztési irányukat és forrásfelhasználásukat.

A 2023–2027-es Helyi Fejlesztési Stratégia (HFS) az előző ciklusok eredményeire építve olyan fejlesztési prioritásokat határozott meg, amelyek középpontjában a helyi gazdaság erősítése, a fiatalok támogatása, a digitalizáció és a környezeti fenntarthatóság állnak. A stratégia fő célja, hogy a térségben élők ne csupán a fejlesztések

kedvezményezettjei, hanem aktívalakítóai is legyenek – ez a LEADER bottom-up filozófiájának lényege.

A Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS tevékenysége a következő fő irányokat foglalja magában:

- Helyi vállalkozások és termelők támogatása: a rövid ellátási láncok fejlesztése, a kézműves termékek piacra jutásának elősegítése, valamint a fiatal gazdák és kezdő vállalkozók támogatása.
- Turizmus és kulturális örökség fejlesztése: a helyi természeti és kulturális értékek turisztikai hasznosítása, helyi márkák és rendezvények támogatása.
- Közösségfejlesztés és közösségi terek megújítása: közösségi házak, rendezvényhelyszínek, ifjúsági programok fejlesztése.
- Fenntarthatóság és környezetvédelem: megújuló energiaforrások alkalmazásának ösztönzése, hulladékgazdálkodási és környezetvédelmi kezdeményezések támogatása.

A HACS működésének alapja a háromszektorú partnerség, amelyben az önkormányzati, civil és gazdasági szereplők egyenlő arányban vesznek részt a döntéshozatalban. A stratégiai tervezés folyamatát rendszeres lakossági fórumok, kérdőíves felmérések és közösségi műhelyek kísérik, amelyek biztosítják, hogy a fejlesztési célok a valós helyi igényekre épüljenek. Ez a közvetlen részvétel erősíti a közösségi bizalmat és növeli a projektek fenntarthatóságát.

Gyulakuta szerepe és helyi tapasztalatai

Gyulakuta (románul Fântânele) Maros megyében, a Kis-Küküllő mentén helyezkedik el, Erdőszentgyörgy és Balavásár között. Számomra azért fontos külön kiemelni, mivel saját kötődésem van a községhez, itt születtem és itt élek családommal együtt. A község földrajzi elhelyezkedése, természeti környezete és hagyományos falusi struktúrája kiváló alapot teremt a LEADER programban való aktív részvételre. A település történetileg mezőgazdasági jellegű, de az elmúlt évtizedben megfigyelhető a gazdasági tevékenységek diverzifikálása: a lakosság egyre nagyobb arányban foglalkozik kézműves tevékenységgel, falusi vendéglátással, illetve turisztikai szolgáltatásokkal.

A Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS támogatásával Gyulakután több fejlesztés is megvalósult, amelyek célja a helyi életminőség javítása és a közösségi aktivitás erősítése volt. A faluközpont rendezése, ifjúsági programok szervezése, kézműves foglalkozások és kulturális események mind hozzájárultak a település társadalmi megújulásához. Az ilyen

típusú kezdeményezések a LEADER program közösségépítő erejét mutatják: a helyi lakosok nem passzív kedvezményezettjei, hanem aktív formálói a változásoknak.

A fejlesztések társadalmi hatása is számottevő. A HACS által biztosított források révén megerősödött a civil szféra, a közösségi élet pezsgőbbé vált, és a fiatalok is nagyobb mértékben vesznek részt a helyi programokban. A LEADER által támogatott projektek hozzájárultak a helyi identitás és összetartozás erősödéséhez, valamint a fiatal generációk helyben maradásához.

Gyulakuta példája jól mutatja, hogy a LEADER nem csupán gazdasági támogatási rendszer, hanem társadalmi tanulási és közösségi fejlődési folyamat is. Az önkormányzat és a HACS közötti együttműködés lehetővé tette, hogy a település kézzelfogható eredményeket érjen el a fenntartható fejlődés és a közösségi önszerveződés terén, miközben megőrzi hagyományait és kulturális örökségét.

Összehasonlítás a Homoród–Küküllő HACS-sal

A Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad és a Homoród–Küküllő Helyi Akciócsoport működése több tekintetben hasonló, mivel mindkettő a LEADER alapelveire – partnerség, innováció, integráció és hálózatépítés – épít. A különbségek inkább a térségi adottságokból fakadnak:

- A Homoród–Küküllő térség fejlesztéseinek középpontjában a **kulturális örökség megőrzése és a székely identitás erősítése** áll,
- míg a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS stratégiája inkább a **gazdasági diverzifikációra, a fiatalok támogatására és a vállalkozásfejlesztésre** koncentrál.

A két szervezet közötti együttműködés lehetőségei kifejezetten ígéretesek, különösen a turizmusfejlesztés, helyi termékek értékesítése és képzési programok terén. A jövőben ezek a szinergiák hozzájárulhatnak a térség gazdasági és közösségi kohéziójának erősítéséhez.

Összességében elmondható, hogy a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS – különösen **Gyulakuta (Fântânele)** példáján keresztül – hitelesen szemlélteti a LEADER program alulról építkező, közösség vezérelt fejlesztési filozófiáját. A térség tapasztalatai bizonyítják, hogy a fenntartható vidékfejlesztés legfontosabb motorja maga a közösség, amely képes új életet lehelni a vidéki térségekbe, miközben megőrzi értékeit.

2.8. Fejezetösszegzés

A szakirodalmi áttekintés alapján megállapítható, hogy a vidékfejlesztés fogalma és gyakorlata az elmúlt évtizedekben alapvetően átalakult. A hagyományos, mezőgazdaság-központú megközelítést felváltotta egy integrált, közösségvezérelt és fenntarthatóságra épülő szemlélet, amely a vidéki térségek társadalmi, gazdasági és környezeti erőforrásait egyaránt figyelembe veszi. Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája (KAP) ebben a folyamatban kulcsszerepet játszott: az 1990-es évektől kezdve a fejlesztési politikák középpontjába a helyi közösségek és partnerségek kerültek.

A LEADER program megjelenése és fejlődése áttörést hozott a vidékfejlesztésben. Az alulról építkező, „bottom-up” megközelítésre épülő program lehetőséget adott arra, hogy a helyi közösségek maguk határozzák meg fejlesztési irányukat és közvetlenül részt vegyenek a döntéshozatalban. A LEADER sikere nem csupán a megvalósított projektek számában mérhető, hanem abban is, hogy hozzájárult a társadalmi tőke, a bizalom és az együttműködés kultúrájának megerősödéséhez a vidéki térségekben.

Az európai tapasztalatok azt mutatják, hogy a program hatékonysága leginkább ott érvényesül, ahol a közösségi kohézió és a helyi identitás erős, a partnerségek működőképesek, és a fejlesztési stratégiák valóban a helyi szükségletekre épülnek. Ugyanakkor a kelet-közép-európai országok – köztük Magyarország és Románia – példája rávilágít arra, hogy a LEADER program sikerét jelentősen befolyásolja a bürokratikus terhelés mértéke, az intézményi háttér stabilitása és a döntési autonómia.

A magyarországi és erdélyi tapasztalatok összevetése alapján kijelenthető, hogy mindkét országban a program hozzájárult a vidéki közösségek megerősödéséhez, a helyi gazdaságok diverzifikációjához és a társadalmi együttműködés fejlődéséhez. A magyarországi HACS-ok közül több is jó példát mutatott az integrált fejlesztésre (például a Pannónia Kincse vagy a Zala Termálvölgye Egyesület), míg Erdélyben – különösen a székelyföldi térségekben – a LEADER hozzájárult a regionális identitás és kulturális örökség megőrzéséhez.

A Homoród–Küküllő LEADER Egyesület és a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS tevékenysége jól szemlélteti, hogy a program rugalmasan alkalmazkodik a különböző helyi viszonyokhoz. Míg az előbbi térségben a hangsúly a kulturális értékek védelmén és a közösségi összetartozás erősítésén van, addig az utóbbi inkább a gazdasági diverzifikációt, a fiatalok támogatását és az innovációt helyezi előtérbe. Közös vonás azonban, hogy mindkét

térseégben a közösségi részvétel, a partnerség és az együttműködés jelenti a fejlesztések alapját.

A Gyulakuta (Fântânele) település példája különösen jól illusztrálja, hogy a LEADER program milyen kézzelfogható eredményeket képes hozni helyi szinten. A közösségi programok, vállalkozói kezdeményezések és ifjúsági projektek nemcsak gazdasági, hanem társadalmi szinten is pozitív hatásokat váltottak ki: megerősödött az összetartás, nőtt a helyi aktivitás és erősödött a vidéki identitás.

Összegezve, a szakirodalom és a gyakorlati példák egyaránt azt igazolják, hogy a LEADER alapú, alulról építkező fejlesztés hatékony eszköze a vidéki térségek fenntartható megújításának. A program ereje abban rejlik, hogy a közösségeket nem csupán fejlesztési célpontként, hanem a fejlődés motorjaként kezeli. A következő fejezetben bemutatásra kerülő empirikus kutatás (kérdőívek és interjúk) célja éppen ennek a szemléletnek a gyakorlati vizsgálata: hogyan érzékelik a Homoród–Küküllő térség lakói a LEADER program hatásait, és milyen tényezők befolyásolják a közösségi részvételt és a helyi fejlesztések sikerét.

3.Anyag és módszer

A kutatás empirikus módszertannal készült, amely a kvantitatív (kérdőíves) és kvalitatív (interjú) adatgyűjtést ötvözte. A két térség vizsgálata lehetőséget adott arra, hogy feltárhatók legyenek a LEADER program megvalósításának térségi különbségei és hasonlóságai, valamint a helyi szereplők tapasztalatai a 2023–2027-es fejlesztési időszak példáján.

3.1. A vizsgált térségek rövid bemutatása

A kutatás a Homoród–Küküllő és a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS működési területén zajlott, amelyek Hargita és Maros megye határán helyezkednek el. Mindkét térség túlnyomórészt vidéki jellegű, gazdaságuk alapját a mezőgazdaság, az állattenyésztés, a helyi termékek előállítása és a kisvállalkozások adják.

A Homoród–Küküllő térség fejlesztéseit elsősorban a közösségi infrastruktúra és a turizmusfejlesztés jellemezi, míg a Kis-Küküllő térségben a pályázati aktivitás és a helyi gazdaságfejlesztés – például a falusi vendéglátás, kézművesipar és helyi piacok – dominálnak. A két térség közös jellemzője a helyi identitás erőssége és a közösségi összefogás hagyománya, ugyanakkor különböznek a forrásokhoz való hozzáférés, az önkormányzati kapacitások és a pályázati tapasztalatok tekintetében.

3.2. A kutatás módszertana

A kutatás vegyes módszertani megközelítéssel készült, amely ötvözi a kvantitatív és kvalitatív elemeket, így lehetővé tette a LEADER program hatásainak komplex vizsgálatát.

3.2.1. Kérdőíves vizsgálat

A kérdőíves felmérés 2025 augusztusa és 2026 márciusa között zajlott Google Forms felület segítségével, online kitöltés formájában. A kérdőív saját szerkesztés alapján készült, és a Homoród–Küküllő, valamint a Kis-Küküllő térségébenélő lakosok töltötték ki. Összesen 80 érvényes kérdőív érkezett vissza, amelyek a két térséget képviselték. Az adatgyűjtés során a Kis-Küküllő térségből nagyobb számú válasz érkezett, amely részben a saját térségi jelenlétemmel és személyes kapcsolatrendszeremmel magyarázható.

A mintavétel célszerű kiválasztással történt: elsősorban olyan személyek kerültek bevonásra, akik ismerik vagy valamilyen formában érintettek a LEADER program megvalósításában, illetve nagyobb részben fiatalokat próbáltam megszólaltatni, akik részt vettek már valamilyen LEADER által támogatott rendezvényen.

A kérdőív 3 fő témakörből állt:

1. Demográfiai adatok (életkor, nem, foglalkozás, lakóhely),
2. A LEADER program ismertsége és megítélése,
3. A fejlesztések hatásai, elégedettség és jövőbeli elvárások.

A válaszok feldolgozása Microsoft Excel és Google Sheets segítségével történt. Az alkalmazott statisztikai módszerek részletes bemutatása a 3.3. alfejezetben található.

3.2.2. Félig strukturált interjúk

A kvalitatív kutatás során öt félig strukturált interjú készült, különböző szereplőcsoportok bevonásával annak érdekében, hogy a LEADER program hatásai több nézőpontból is vizsgálhatók legyenek. Az interjúk 2025 augusztus-2026 március időszakban zajlottak személyes formában.

A kutatásban részt vett:

Egy személy a Homoród–Küküllő LEADER Egyesület munkatársai közül,

Egy személy a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS munkatársai közül, aki vállalkozóként is aktív és a LEADER projekt kedvezményezettje volt

Két polgármester a Kis-Küküllő térség két településéről,

Egy pályázati szakember, aki vállalkozóként is aktív, LEADER projekt kedvezményezettje volt és civilszervezetekkel együtt dolgozó interjúalany

Az interjúk központi témái az alábbiak voltak:

- a LEADER program ismertsége és társadalmi jelentősége,
- a HACS-okkal való együttműködés formái és tapasztalatai,
- a helyi fejlesztések hatásai a gazdasági életre és közösségi aktivitásra,
- a program előnyei, hiányosságai és jövőbeli lehetőségei

3.3. Az adatok feldolgozásának módja

Az adatok feldolgozása a kutatás jellegéhez igazodva **kvantitatív** és **kvalitatív** módon történt. A kérdőíves adatok elemzése során leíró statisztikai módszereket alkalmaztam,

amelyek közé tartozott a gyakorisági megoszlások és százalékos arányok vizsgálata, valamint egyes kérdések esetében átlag- és szórásszámítás is. Ezek az elemzések lehetővé tették a válaszadók véleményének számszerű összehasonlítását.

Az interjúk feldolgozása tematikus tartalomelemzéssel történt, amely során a válaszokban megjelenő visszatérő mintázatokat és főbb témákat azonosítottam. Az így kialakított kategóriák segítettek feltárni a program megítélésének mélyebb összefüggéseit. Az elemzés kiegészítéseként SWOT-analízist is alkalmaztam, amely lehetővé tette a LEADER program erősségeinek, gyengeségeinek, lehetőségeinek és veszélyeinek rendszerezett értelmezését.

Az elemzés során külön figyelmet fordítottam a két térség közötti eltérések vizsgálatára, valamint arra, hogy a különböző szereplőcsoportok milyen módon értékelik a LEADER program hatásait.

3.4. A kutatás korlátai és megbízhatósága

A kutatás legfőbb korlátját a kis mintanagyság jelenti, ami a válaszadók önkéntes részvételéből és a térségi elérhetőségből adódott. Ugyanakkor az interjúk és kérdőívek kombinálása megbízható alapot nyújtott a következtetések levonásához.

A több adatforrás és szereplőtípus bevonása növelte a kutatás validitását és megbízhatóságát, és lehetővé tette a LEADER program társadalmi megítélésének valós, helyi szinten gyökerező értelmezését. A módszertani felépítés biztosítja, hogy a következő fejezetben (4. Eredmények és értékelés) bemutatott eredmények hitelesen tükrözzék a két térségben tapasztalt fejlesztési folyamatokat, a közösségi részvétel szintjét és a program gyakorlati hatásait.

4. Eredmények és értékelés

A fejezet felépítése a kutatás módszertanához igazodik. Először a kérdőíves vizsgálat eredményeit mutatom be, majd ezt követi az interjúk elemzése, amelyek részletesebb képet adnak a program működéséről. Végül a kétféle adatforrás eredményeinek összevetésével kerül sor a következtetések levonására.

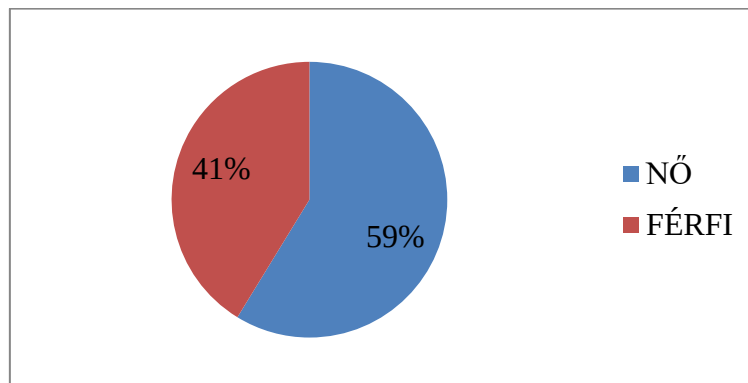
4.1. Kérdőíves felmérés eredményei

A kérdőíves vizsgálat során összesen 80 fő válaszadó véleménye került feldolgozásra, amely megfelelő alapot biztosít a térségi lakosság LEADER-programmal kapcsolatos ismereteinek és tapasztalatainak értékeléséhez.

Az alábbi 1. ábrán szemléltetett, a válaszadók **nem szerinti megoszlása** alapján megállapítható, hogy a felmérésben mind a férfiak, mind a nők képviseltették magukat. Ez azért fontos, mert így az eredmények több társadalmi csoport nézőpontját is tükrözik, és kiegyensúlyozottabb képet adnak a LEADER program megítéléséről.

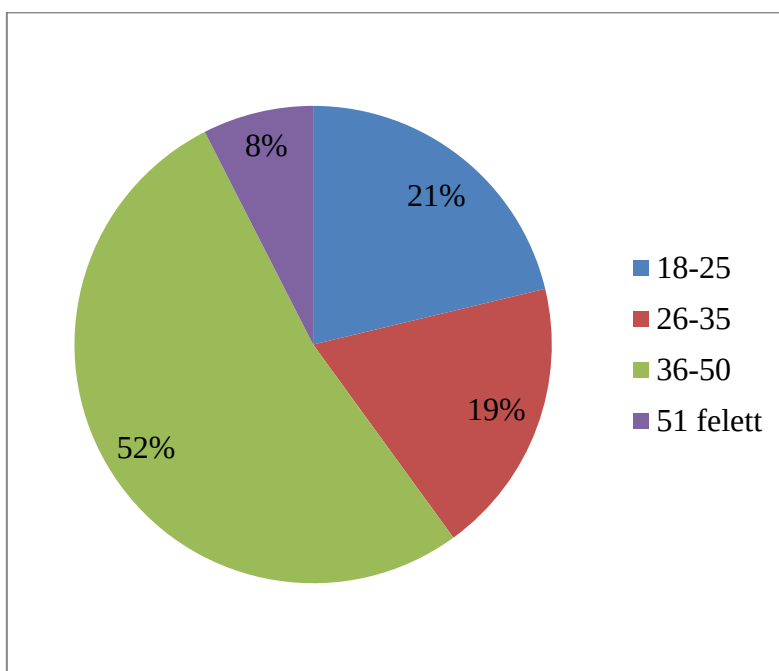
1. Ábra: A válaszadók nem szerinti megoszlása

(Forrás: saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

A 2. ábra alapján az **életkor szerinti megoszlás** azt mutatja, hogy a válaszadók több korcsoportból kerültek ki, ugyanakkor a minta legnagyobb részét a 36–50 év közötti korosztály adja. Ez arra utal, hogy ez a csoport jellemzően aktívabb a helyi gazdasági és közösségi folyamatokban, ezért véleményük különösen fontos a LEADER program hatásainak vizsgálatakor.

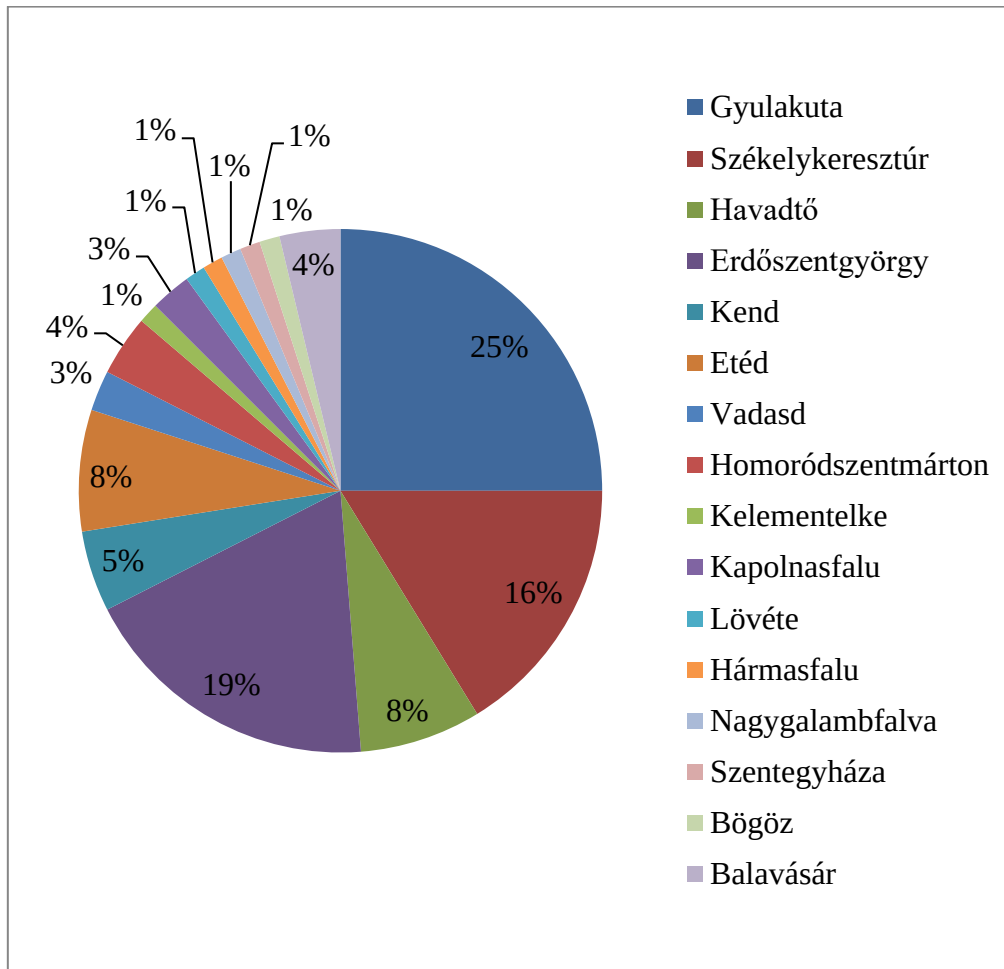
2. **Ábra:** A válaszadók életkor szerinti megoszlása
(Forrás: saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

A válaszadók **lakóhely szerinti megoszlása** alapján megállapítható, hogy a minta több települést is lefed a vizsgált LEADER-térségekben (3. ábra). A különböző települések jelenléte biztosítja, hogy az elemzés ne egyetlen településre korlátozódjon, hanem a térség egészére vonatkozó következtetések levonását tegye lehetővé.

3. **Ábra:** A válaszadók lakóhely szerinti megoszlása

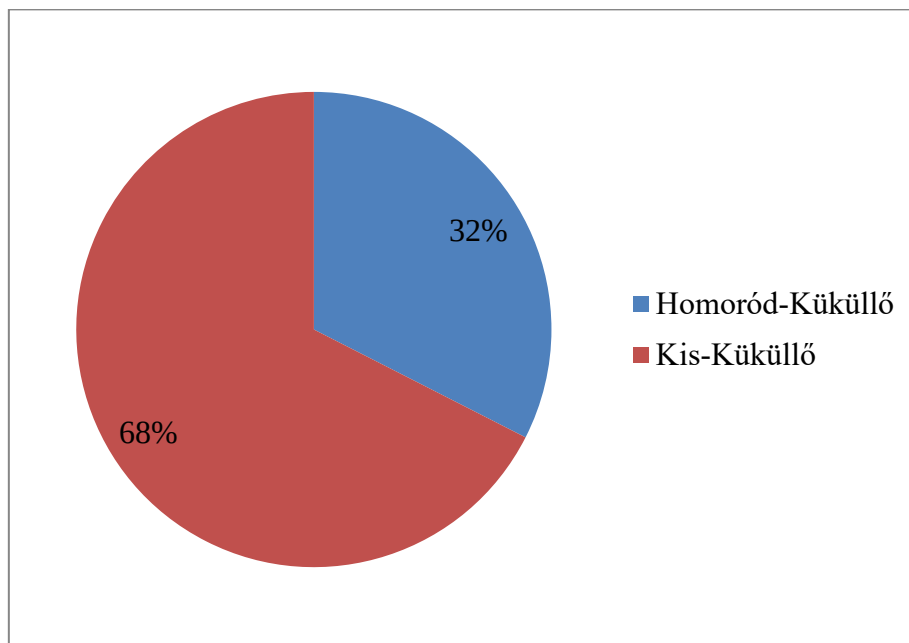
(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

A válaszadók **térségi megoszlása** alapján megállapítható, hogy a kitöltők többsége (68%) a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad térségből került ki, míg a Homoród–Küküllő térségből származó válaszadók kisebb arányban (32%) képviseltetik magukat (4. ábra). Ez az eltérés az eredmények értelmezése során figyelembe veendő, ugyanakkor mindkét térség jelenléte lehetővé teszi az összehasonlító elemzést.

4. **Ábra:**A válaszadók térségi megoszlása

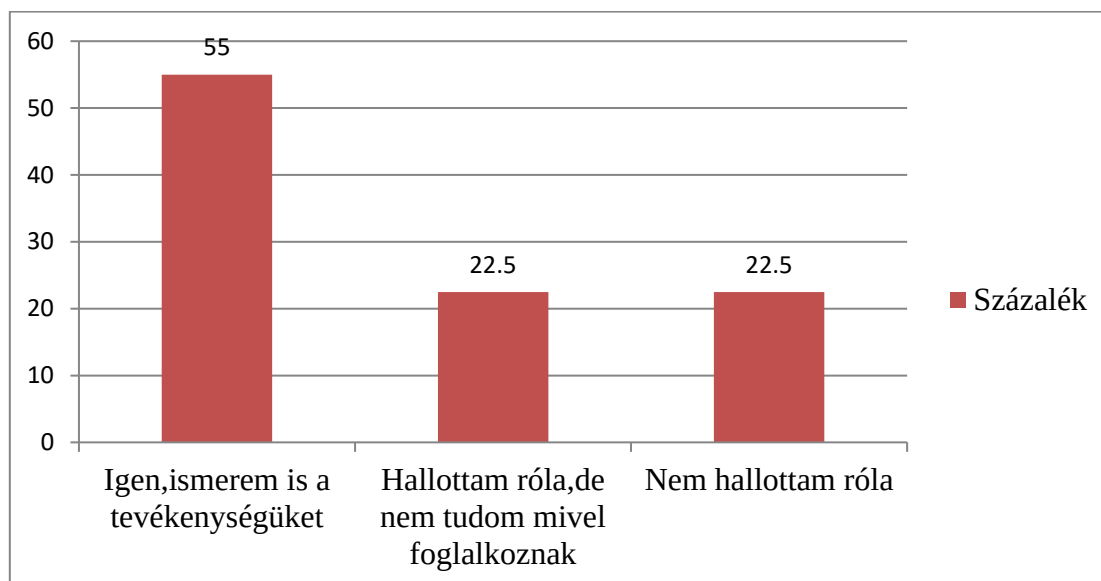
(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján)

A válaszok alapján a **LEADER program ismertsége** a vizsgált térségben közepes szintűnek tekinthető. A megkérdezettek közül 44 fő, vagyis mintegy 55% jelezte, hogy nemcsak hallott a programról, hanem annak tevékenységét is ismeri. További 18 fő, körülbelül 22% hallott ugyan róla, de nem rendelkezik részletes információkkal, míg ugyanekkora arány egyáltalán nem ismeri a LEADER Egyesületet (5. ábra). Ez arra utal, hogy a program jelen van a térségben, viszont az információk nem jutnak el egyformán a lakosság minden csoportjához.

5. **Ábra:** A LEADER program ismertsége a válaszadók körében

(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025- 2026)

A kérdés statisztikai értelmezése érdekében a válaszokat háromfokozatú skálán kódoltam (1 = nem hallott róla, 2 = hallott róla, de nem ismeri részletesen, 3 = ismeri is a tevékenységét). Az átlagérték 2,33 volt, ami azt mutatja, hogy a válaszadók többsége legalább hallott a programról. A szórás értéke 0,84, ami arra utal, hogy a program ismertsége nem egységes a vizsgált lakosság körében (1. Táblázat).

1. **Táblázat:** A LEADER program ismertségének statisztikai mutatói

(Forrás: saját szerkesztés kérdőíves felmérés 2025- 2026 adatait felhasználva)

Mutató	Érték
Átlag	2,33
Szórás	0,84

A **keresztátlás elemzés** során az életkor és a LEADER program ismertsége közötti összefüggést vizsgáltam. Az eredmények alapján megfigyelhető, hogy a program ismertsége életkori csoportonként eltérően alakul.

A 36–50 év közötti korosztály esetében a legmagasabb a program ismertsége (26 fő). Ez a korosztály egyben a legaktívabb a helyi gazdasági és közösségi folyamatokban, ami magyarázatot adhat a magasabb ismertségi szintre.

A 26–35 éves korosztályban szintén viszonylag kedvező az ismertség, ugyanakkor itt már látható némi információhiány is. A 18–25 évesek körében a válaszok kiegyensúlyozott abban oszlanak meg, ami arra utal, hogy a fiatalabb generáció elérése részben megvalósul, de a program mélyebb megismertetése még nem teljes (2. Táblázat). Az 51 év feletti korosztályban az ismertség mérsékeltebb, bár a kis elemszám miatt itt óvatosabban kell értelmezni az adatokat.

Összefoglalva az eredmények arra utalnak, hogy a LEADER program ismertsége nem egyenletes a különböző korcsoportok között, és különösen a fiatalabb válaszadók esetében lenne fontos a célzottabb tájékoztatás.

2. Táblázat: A LEADER program ismertsége életkor szerinti bontásban

(Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

Életkor	Ismeri	Hallott róla	Nem hallott róla	Összesen (válaszadók)
18- 25	5	6	6	17
26- 35	9	4	2	15
36- 50	26	7	9	42
51 felett	4	1	1	6
Összesen	44	18	18	80

A **térségi keresztábrás elemzés** alapján, amelyet a 3. és 4. Táblázat szemléltet, megállapítható, hogy a LEADER program ismertsége mindkét vizsgált térségben viszonylag kedvező, ugyanakkor bizonyos különbségek is megfigyelhetők. A Homoród–Küküllő térségben a válaszadók 57,7%-a jelezte, hogy ismeri is a LEADER Egyesület tevékenységét, míg ez az arány a Kis-Küküllő térségben 53,7% volt. Ugyanakkor a „nem hallott róla” válaszok aránya a Kis-Küküllő térségben magasabbnak bizonyult (25,9%), mint a Homoród–Küküllő térségben (15,4%).

3. **Táblázat:** A LEADER program ismertsége térségi bontásban (fő)

(Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

Térség	Isméri a tevékenységet	Hallott róla, de nem tudja, mivel foglalkozik	Nem hallott róla	Összesen (válaszadók)
Homoród-Küküllő	15	7	4	26
Kis-Küküllő	29	11	14	54
Összesen	44	18	18	80

4. **Táblázat:** A LEADER program ismertsége térségi bontásban(%)

(Forrás: Saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

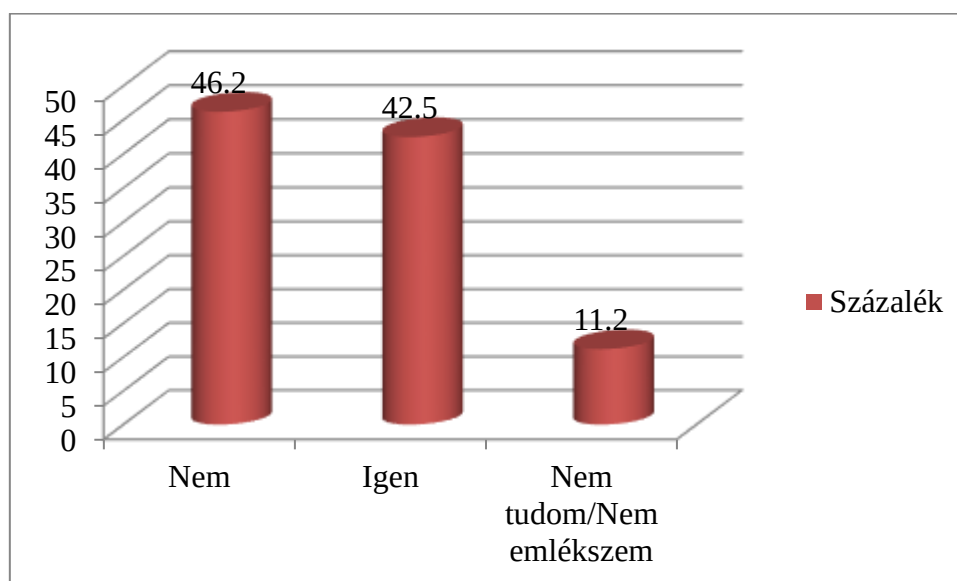
Térség	Isméri a tevékenységet	Hallott róla, de nem tudja, mivel foglalkozik	Nem hallott róla
Homoród- Küküllő	57,7 %	26,9 %	15,4 %
Kis- Küküllő	53,7 %	20,4 %	25,9 %

Összesítve az eredmények arra utalnak, hogy a LEADER program ismertsége nem egyenletes a különböző korcsoportok között, és különösen a fiatalabb válaszadók esetében lenne fontos a célozottabb tájékoztatás.

Részvétel a LEADER programban válaszok alapján a programhoz való közvetlen kapcsolódás vegyes képet mutat. A 6. ábrán látható, hogy a megkérdezettek közül 34 fő, vagyis körülbelül 43% vett már részt valamilyen LEADER által támogatott eseményen vagy programban, 37 fő (körülbelül 46%)nem vett részt, míg 9 fő (11%)nem tudott vagy nem emlékezett erre. Ez arra utal, hogy a program közösségi jelenléte érzékelhető, ugyanakkor a lakosság közel fele még nem kapcsolódott be aktívan.

6. **Ábra:** Leader programban való részvétel a válaszadók körében

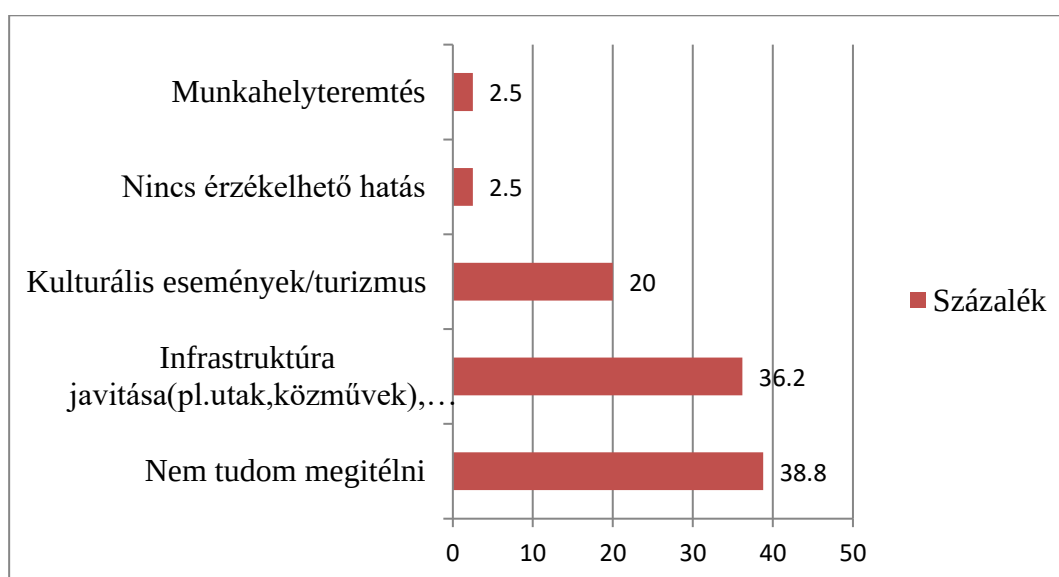
(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

A LEADER program hatásait válaszok alapján a lakosság egy része érzékeli, ugyanakkor jelentős arányban jelenik meg a bizonytalanság. A legtöbben az infrastruktúra javulását, illetve a kulturális események és a turizmus fejlődését emelték ki (7. ábra). Ugyanakkor 31 fő a válaszadók mintegy 39%-a nem tudta megítélni a program hatásait. Ez arra utal, hogy az eredmények nem minden esetben láthatók egyértelműen a lakosság számára, ami kommunikációs hiányosságokra is visszavezethető.

7. **Ábra:** A LEADER projektek hatása a válaszadók körében

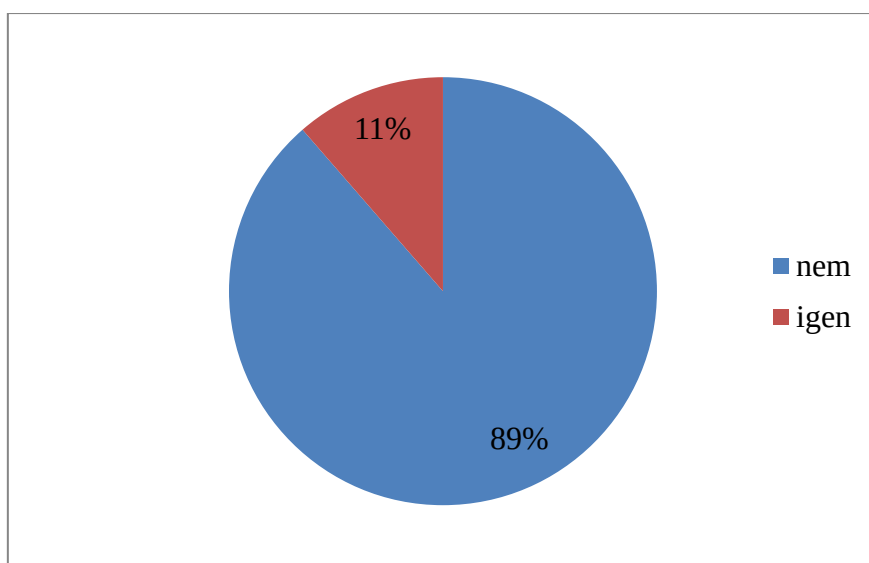
(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

A **pályázati aktivitást** szemlélteti a 8. ábra, amely alapján a LEADER támogatások közvetlen igénybevételének aránya alacsony. A megkérdezettek közül mindössze 10 fő (11%) pályázott már, míg 70 fő (89%) nem vett részt pályázati folyamatban. Ez azt mutatja, hogy a program közvetlen gazdasági hatása a lakosság szélesebb körében korlátozott és inkább egy szűkebb csoportot érint.

8. **Ábra:** Pályázati aktivitás a kitöltők körében

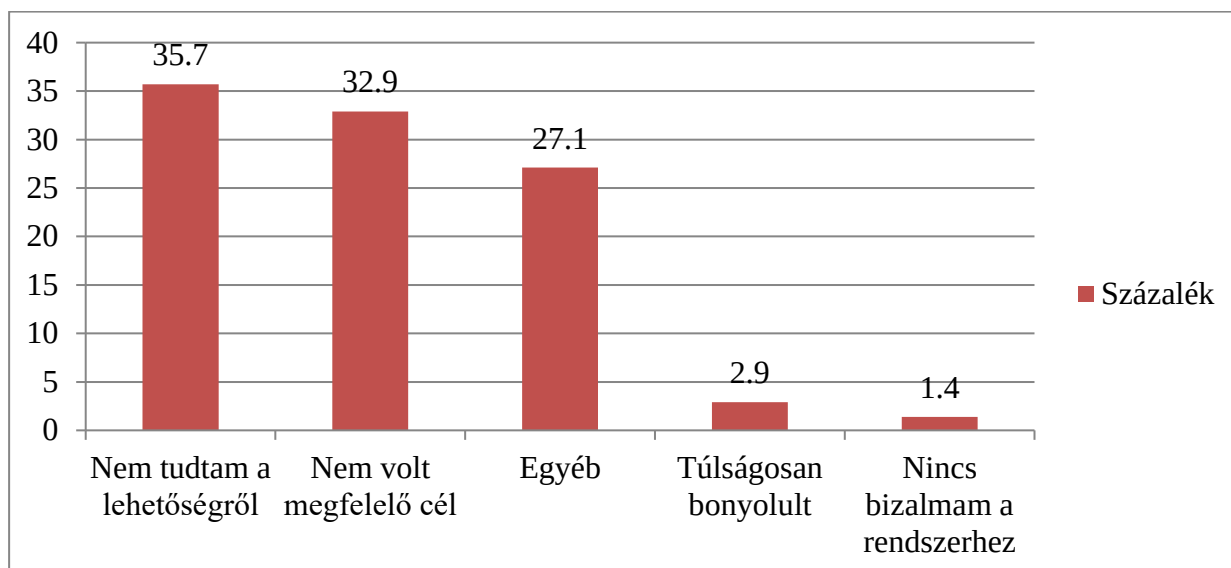
(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025- 2026)

A **pályázattól való távolmaradók** között a leggyakrabban megjelenő ok az volt, hogy nem tudtak a lehetőségről (közel 36%-a a válaszadóknak). Szintén sokan jelezték, hogy nem volt számukra megfelelő cél (közel 33%), illetve több válaszadó egyéb okokat említett. Kisebb arányban ugyan, de megjelent a rendszer bonyolultsága és a bizalmatlanság is (9. ábra). Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a LEADER program egyik legnagyobb kihívása továbbra is az információk eljuttatása, valamint a pályázati rendszer érthetőbbé tétele.

9. **Ábra:** A lehetőségtől való távolmaradás okai a válaszadók körében

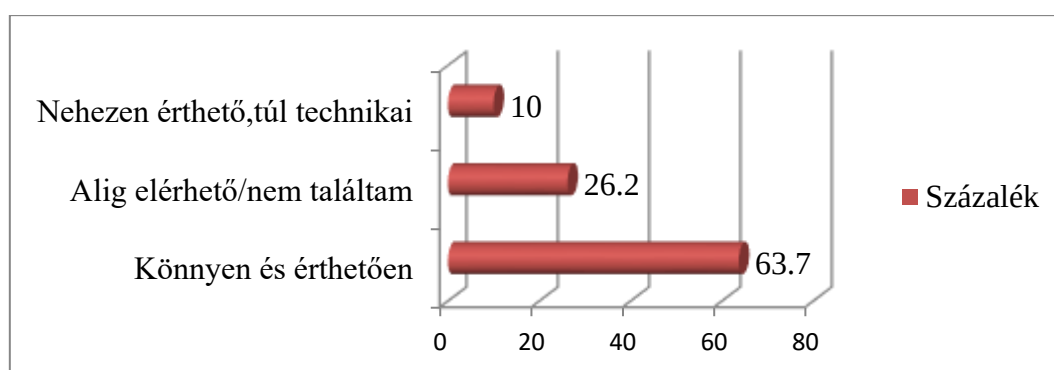
(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025- 2026)

A 10. ábra szemlélteti az **információáramlás megítélését**.A válaszadók többsége pozitívan értékeli az információk elérhetőségét, 63,7%-uk szerint azok könnyen érthetők és elérhetők. Ugyanakkor 26,2% szerint nehezen hozzáférhetők, míg 10% túl technikai jellegűnek tartotta azokat. Ez arra utal, hogy bár az információk alapvetően rendelkezésre állnak, nem minden társadalmi csoport számára azonos módon hozzáférhetők és értelmezhetők.

10. **Ábra:** Információáramlás megítélése a válaszadók körében

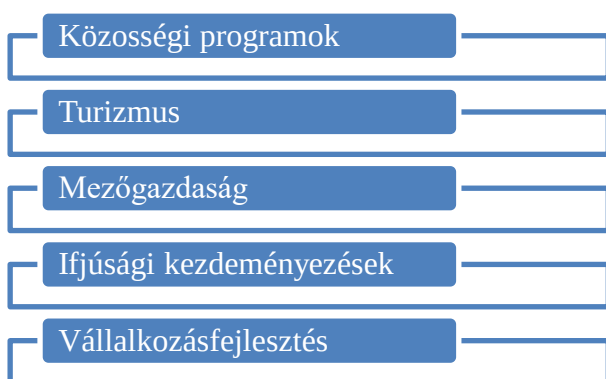
(Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025-2026)

A kérdőív utolsó kérdése a **fejlesztési igényekkel** kapcsolatos volt. A válaszok alapján a jövőbeni fejlesztési irányok viszonylag jól kirajzolódnak (11. ábra). A leggyakrabban említett területek a közösségi programok, a turizmus, a mezőgazdaság, az ifjúsági kezdeményezések és a vállalkozásfejlesztés voltak. Ez azt jelzi, hogy a válaszadók nem egyetlen területre összpontosítanak, hanem több irányban is szükségesnek tartják a fejlesztéseket. Ez az igény összhangban áll a LEADER program integrált szemléletével.

11. Ábra: Fejlesztés iránti igények a válaszadók körében

(*Forrás: saját szerkesztés, kérdőíves felmérés alapján 2025-2026*)

4.2. Az interjúk elemzése

A kutatás kvalitatív részének eredményei **öt félig strukturált interjú** elemzésén alapulnak, amelyek különböző szereplői csoportok bevonásával készültek. Az interjúk célja az volt, hogy a LEADER program működését és hatásait több nézőpontból is vizsgálhatóvá tegyék.

Az interjúalanyok között szerepelt:

- a Homoród–Küküllő LEADER Egyesület egy munkatársa
- a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad HACS egy munkatársa, aki egyben vállalkozóként is aktív és a program kedvezményezettje volt
- két polgármester a Kis-Küküllő térség településeiről
- egy pályázatíró szakember, aki vállalkozóként is aktív, LEADER projekt kedvezményezettje volt, és civil szervezetekkel is együtt dolgozik

Az interjúk lehetőséget biztosítottak arra, hogy a LEADER program gyakorlati megvalósulását különböző érintett csoportok tapasztalatai alapján vizsgáljam. A válaszok elemzése során kirajzolódtak azok a visszatérő mintázatok, amelyek a program előnyeire, hiányosságaira és fejlesztési lehetőségeire vonatkoznak.

Az alábbiakban tematikus bontásban kerülnek bemutatásra az interjúk főbb megállapításai, külön figyelmet fordítva az egyes szereplőcsoportok nézőpontjainak összehasonlítására.

4.2.1. A LEADER program általános megítélése a szereplők körében

Az interjúk elemzése alapján megállapítható, hogy a LEADER program általános megítélése a vizsgált térségekben alapvetően pozitív, ugyanakkor több fontos kihívás is megjelenik a gyakorlati működés során.

A különböző szereplőcsoportok – LEADER munkatársak, önkormányzati vezetők, vállalkozók és civil szervezetek képviselői – egyaránt kiemelték, hogy a program jelentős szerepet játszik a helyi fejlesztések megvalósításában. A LEADER egyik legfontosabb erősségeként a helyi szintű megközelítés jelenik meg, amely lehetőséget biztosít arra, hogy a fejlesztések a térségi igényekhez igazodjanak. A program működése így közelebb áll a helyi közösségekhez, mint a nagyobb, országos vagy uniós pályázati rendszerek.

A LEADER szervezetek működését az interjúalanyok többsége pozitívan értékelte. Kiemelték a szakmai támogatás, a tanácsadás és az információszolgáltatás fontosságát, amelyek hozzájárulnak a pályázati folyamatok sikeres lebonyolításához. A személyes kapcsolat és a helyi jelenlét különösen nagy előnyt jelent, mivel ez bizalmat épít a pályázók és a szervezetek között.

Ugyanakkor az interjúk rámutattak arra is, hogy a program működése nem mentes a nehézségektől. Több válaszadó hangsúlyozta a pályázati rendszer adminisztratív jellegét és a dokumentációs követelmények összetettségét. Bár a rendszer az évek során egyszerűbbé vált, még mindig jelentős felkészültséget igényel a pályázók részéről, különösen azok számára, akik kevés tapasztalattal rendelkeznek.

Szintén visszatérő elemként jelent meg a finanszírozási rendszer kérdése. A vállalkozók és civil szervezetek esetében egyaránt problémát jelent a saját forrás biztosítása, valamint az előfinanszírozás hiánya. Ez sok esetben korlátozza a kisebb szereplők részvételi lehetőségeit, és visszatartó tényezőként jelenik meg a pályázati aktivitásban. Ami még fontos nehézségi tényező, hogy a térségben sok rendezetlen tulajdonjogi viszony van, ami miatt nehézségek lépnek fel a pályázatok során. Sokan emiatt veszítették el a lehetőséget.

Az interjúk alapján az is megfigyelhető, hogy a program fejlődési iránya az évek során változott. Míg a kezdeti időszakban elsősorban az önkormányzati projektek domináltak, addig az utóbbi időszakban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a vállalkozásfejlesztési támogatások. Ez a változás a térségek gazdasági erősödését szolgálja, ugyanakkor új kihívásokat is hoz, különösen a finanszírozási és piaci alkalmazkodás területén.

Összegzésként elmondható, hogy a LEADER program a vizsgált térségekben egy működőképes és hasznos fejlesztési eszköznek tekinthető, amely képes hozzájárulni a helyi gazdaság és közösségek fejlődéséhez, azonban hatékonysága jelentős mértékben függ a finanszírozási feltételektől, az adminisztratív terhektől és a helyi szereplők aktivitásától.

4.2.2. A LEADER program pozitív hatásai

Az interjúk elemzése alapján egyértelműen megállapítható, hogy a LEADER program jelentős pozitív hatást gyakorolt a vizsgált térségek gazdasági, társadalmi és közösségi fejlődésére. A különböző szereplőcsoportok – bár eltérő nézőpontból – több ponton is hasonló tapasztalatokról számoltak be.

A gazdasági hatások közül kiemelkedik a vállalkozásindítás és -fejlesztés támogatása. Az interjúalanyok tapasztalatai szerint számos vállalkozás a LEADER program nélkül nem

jött volna létre, különösen a kezdő vállalkozók esetében. A támogatások lehetővé tették a szükséges eszközök beszerzését és a működés elindítását, míg a már működő vállalkozások számára a fejlesztés és bővítés feltételeit biztosították. A támogatás nemcsak pénzügyi segítséget jelentett, hanem egyfajta biztonságot is nyújtott a vállalkozók számára a kezdeti időszakban.

Az önkormányzatok szintjén megvalósult fejlesztések szintén jelentős eredményeket hoztak. Az infrastrukturális beruházások – például utak aszfaltozása, közösségi terek kialakítása, sportlétesítmények fejlesztése – közvetlenül hozzájárultak a lakosság életminőségének javulásához. Emellett kulturális és közösségi célú beruházások is megvalósultak, amelyek erősítették a helyi identitást és elősegítették a közösségi élet élénkülését.

A civil szervezetek esetében a program leginkább a közösségépítés területén fejtett ki pozitív hatást. A hagyományőrző és kulturális projektek hozzájárultak a helyi értékek megőrzéséhez és továbbadásához. Különösen az idősebb korosztály bevonása bizonyult sikeresnek, mivel ezek a közösségek, stabilabbak és aktívabban vesznek részt a programokban. A fiatalok esetében ugyanakkor nagyobb fluktuáció figyelhető meg, ami kihívást jelent a hosszú távú közösségépítésben, de a program így is fontos szerepet tölt be a bevonásukban.

Az interjúk alapján a LEADER program egyik legnagyobb erőssége a partnerségi együttműködések erősítése. A program lehetőséget biztosít arra, hogy az önkormányzatok, vállalkozók és civil szervezetek közös fejlesztési célok mentén működjenek együtt. A helyi szintű döntéshozatal és a közösségi bevonás hozzájárul ahhoz, hogy a fejlesztések jobban igazodjanak a térségi igényekhez, és a szereplők aktívabb részeseivé váljanak a folyamatoknak.

Emellett fontos kiemelni a program innovációs szerepét is. A vizsgált térségekben olyan új megközelítések és módszerek jelentek meg, amelyek korábban nem voltak jellemzőek, például a közösségi tervezésen alapuló fejlesztések. Ezek nemcsak konkrét projektek megvalósítását segítették elő, hanem hosszabb távon a helyi gondolkodásmódot és fejlesztési szemléletet is formálták.

A pozitív hatások között megjelenik a fiatalok helyben tartásának támogatása is. A vállalkozásindítási lehetőségek és a közösségi programok révén a LEADER program hozzájárul ahhoz, hogy a fiatalok számára helyben is elérhetővé váljanak a megélhetési

lehetőségek, ami különösen fontos a vidéki térségek elnéptelenedésének mérséklése szempontjából.

Összefoglalva megállapítható, hogy a LEADER program komplex módon járul hozzá a térségek fejlődéséhez: egyszerre támogatja a gazdasági aktivitás növekedését, javítja az életminőséget, valamint erősíti a közösségi együttműködéseket és a helyi identitást.

4.2.3. A LEADER programproblémái és kihívásai

Az interjúk elemzése során a pozitív hatások mellett számos olyan visszatérő probléma és kihívás is azonosítható volt, amelyek a LEADER program gyakorlati megvalósítását befolyásolják. Ezek a nehézségek különböző szereplőcsoportoknál eltérő formában jelennek meg, ugyanakkor több esetben közös mintázatok figyelhetők meg.

Jelentős problémaként jelenik meg az adminisztratív terhek és a pályázati dokumentáció összetettsége. Több interjúalany hangsúlyozta, hogy a pályázati folyamat során a részletes és sokszor nehezen értelmezhető dokumentáció komoly kihívást jelent, különösen azok számára, akik nem rendelkeznek megfelelő tapasztalattal. A pályázati kiírások és útmutatók terjedelme és komplexitása miatt könnyen előfordulhat, hogy a pályázók figyelmen kívül hagynak fontos részleteket, ami a pályázatok sikertelenségéhez vezethet.

A gyakorlati megvalósítás során további nehézséget jelent az ajánlatok beszerzése és a beszállítókkal való együttműködés. Az interjúk alapján a vállalkozók gyakran tapasztalják, hogy a cégek nem veszik komolyan az ajánlatkéréseket, ha azok nem azonnali vásárláshoz kapcsolódnak, ami megnehezíti a pályázati dokumentáció összeállítását és lassítja a folyamatot.

A program működését befolyásoló strukturális problémák közül kiemelhető a jogi és adminisztratív háttér hiányossága. Egyes térségekben például a rendezetlen tulajdonviszonyok – különösen a telekkönyvi helyzetek – akadályozzák a projektek elindítását, mivel a pályázatok egyik alapfeltétele a jogilag tiszta háttér.

Az interjúk rámutattak arra is, hogy a LEADER program és a helyi igények között nem minden esetben van teljes összhang. Bár a program alapelve az alulról építkező megközelítés, a gyakorlatban a pályázati lehetőségeket gyakran az uniós prioritások és szabályozási keretek határozzák meg. Ez azt eredményezheti, hogy egyes helyi fejlesztési elképzelések nem valósíthatók meg, még akkor sem, ha a közösség számára relevánsak lennének.

A kommunikáció és információáramlás szintén vegyes képet mutat. Bár a LEADER-szervezetek aktívan tájékoztatják a pályázókat, az információ nem minden esetben jut el minden potenciális érintetthez. Több interjúalany szerint ebben az önkormányzatoknak nagyobb szerepet kellene vállalniuk, mivel ők közvetlenebb kapcsolatban állnak a helyi lakossággal és vállalkozókkal.

További problémaként jelenik meg a megfelelő infrastruktúra hiánya, különösen a vállalkozások esetében. Több esetben előfordul, hogy egy vállalkozási ötlet nem a finanszírozás hiánya miatt nem valósul meg, hanem azért, mert nincs megfelelő helyszín vagy infrastruktúra a tevékenység elindításához. Ez különösen a vidéki térségekben jelent korlátozó tényezőt.

Összefoglalva elmondható, hogy a LEADER program működését nem elsősorban a koncepcionális hiányosságok, hanem inkább a gyakorlati megvalósításhoz kapcsolódó nehézségek befolyásolják. A finanszírozási korlátok, az adminisztratív terhek, valamint a helyi és szabályozási szintek közötti eltérések mind olyan tényezők, amelyek csökkenthetik a program hatékonyságát, ugyanakkor megfelelő fejlesztésekkel ezek jelentős része kezelhető lenne.

4.2.4. Szereplői és térségi különbségek összehasonlító elemzése

Az interjúk elemzése során nemcsak általános tapasztalatok és problémák rajzolódtak ki, hanem jól elkülöníthető különbségek is megfigyelhetők voltak az egyes szereplőcsoportok, és a vizsgált térségek között. Az összehasonlító elemzés célja annak feltárása, hogy a LEADER program megítélése és gyakorlati hatásai miként térnek el a különböző érintettek nézőpontjából.

Szereplőcsoportok szerinti különbségek

A LEADER program megítélése jelentős mértékben függ attól, hogy az adott szereplő milyen pozícióból kapcsolódik a programhoz.

Az önkormányzati szereplők elsősorban a közösségi infrastruktúra és településfejlesztés szempontjából értékelik a programot. Számukra a LEADER legnagyobb előnye abban rejlik, hogy lehetőséget biztosít olyan kisebb léptékű fejlesztések megvalósítására, amelyek más forrásokból nehezen lennének finanszírozhatók. Ugyanakkor a településvezetők gyakran hangsúlyozták a forráshiányt és a pályázati lehetőségek korlátozottságát, amelyek nem teszik lehetővé minden fejlesztési igény kielégítését.

A vállalkozói szféra képviselői elsősorban gazdasági szempontból közelítik meg a programot. Számukra a LEADER-támogatások fontos lehetőséget jelentenek vállalkozásaik fejlesztésére, különösen induló vagy kisebb cégek esetében. Ugyanakkor a támogatási intenzitás hiánya, az önrész biztosításának nehézsége, valamint az adminisztratív követelmények jelentős visszatartó tényezőként jelennek meg. Több interjúalany kiemelte, hogy a pályázati rendszer komplexitása miatt sok potenciális pályázó nem él a lehetőségekkel.

A civil szervezetek esetében a program elsősorban közösségépítő és társadalmi hatásai révén kerül előtérbe. Az interjúk alapján a kulturális és szociális jellegű projektek hozzájárulnak a közösségi aktivitás növekedéséhez, ugyanakkor a civil szervezetek erőforrásai gyakran korlátozottak. Különösen nagy kihívást jelent számukra az előfinanszírozás és a fenntarthatóság biztosítása, ami miatt a kisebb szervezetek sok esetben nem tudnak részt venni a programban.

A LEADER-szervezetek munkatársai komplexebb képet mutattak a program működéséről. Egyrészt hangsúlyozták a program pozitív hatásait és a közösségi együttműködések erősödését, másrészt rávilágítottak a rendszer működéséből fakadó korlátokra is. Ezek közé tartozik a szabályozási környezet kötöttsége, valamint az, hogy a helyi igények nem minden esetben illeszthetők teljes mértékben a pályázati kiírásokhoz.

Térségi különbségek

A két vizsgált térség – a Homoród–Küküllő és a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad – között is megfigyelhetők bizonyos eltérések, ugyanakkor számos hasonlóság is azonosítható.

Mindkét térség esetében közös jellemző, hogy a LEADER program hozzájárult a helyi közösségek aktivizálásához és a kisebb léptékű fejlesztések megvalósításához. A program szerepe különösen fontos olyan vidéki térségekben, ahol más fejlesztési források korlátozottan állnak rendelkezésre.

Ugyanakkor a Kis-Küküllő térség esetében erőteljesebben jelenik meg a helyi szereplők személyes kapcsolatrendszere és a közösségi együttműködések jelentősége, amely elősegíti a program hatékonyabb működését. Ezzel szemben a Homoród–Küküllő térségben inkább a program intézményes keretei és szervezeti működése kerül előtérbe, amely stabilabb, szervezettebb működési hátteret biztosít.

Az interjúk alapján a Homoród–Küküllő térségben megfigyelhető az is, hogy a HACS aktívan részt vesz innovatív és nemzetközi kezdeményezésekben. Ide sorolhatók például az Erasmus+ programokhoz kapcsolódó együttműködések, valamint a hackathon jellegű

rendezvények, amelyek a fiatalok bevonását, az új ötletek generálását és a közösségi innováció erősítését szolgálják. Ezek a tevékenységek jól mutatják, hogy a térség nemcsak a hagyományos fejlesztési eszközökre támaszkodik, hanem nyitott az új megközelítések iránt is (Saját interjú, 2025–2026).

A különbségek ellenére elmondható, hogy a két térségben a LEADER program alapvető működési logikája és hatásmechanizmusa hasonló: **a helyi szereplők együttműködésére építve próbálja elősegíteni a gazdasági és közösségi fejlődést.**

4. 2. 5. SWOT elemzés

A kvalitatív kutatás során készült interjúk alapján SWOT elemzést készítettem a LEADER program működésének átfogó értékelése érdekében. Az elemzés lehetővé teszi a program erősségeinek, gyengeségeinek, valamint a jövőbeli lehetőségek és veszélyek rendszerezett bemutatását.

Az erősségek között kiemelhető, hogy a LEADER programjelentős szerepet játszik a helyi közösségek aktivizálásában, valamint a kisebb léptékű fejlesztések megvalósításában. Az interjúalanyok hangsúlyozták, hogy a program hozzájárul a helyi identitás erősödéséhez, illetve támogatja a vállalkozások és civil kezdeményezések fejlődését.

A gyengeségek között több interjúalany is kiemelte a pályázati rendszer bonyolultságát, valamint az adminisztratív terheket. Emellett visszatérő probléma az információhiány és a programhoz való hozzáférés nehézsége, ami különösen a lakosság bevonását korlátozza.

A lehetőségek tekintetében megfogalmazódott a helyi gazdaság további fejlesztésének igénye, különös tekintettel a turizmusra, a fiatalok bevonására és az innovatív programokra. Több interjúban is megjelent az új típusú kezdeményezések – például nemzetközi programok és együttműködések – szerepének erősödése

A veszélyek között elsősorban a túlbürokratizáltság fennmaradása, a lakossági érdeklődés csökkenése, valamint az esetleges forráshiány jelent meg. Ezek a tényezők hosszabb távon a program hatékonyságát is befolyásolhatják.

5. Táblázat: A LEADER program SWOT elemzése a vizsgált térségekben

Forrás: Saját szerkesztés az interjúk alapján

Erősségek (STRENGTHS) <ul style="list-style-type: none">- helyi közösségek aktivizálása- kis léptékű fejlesztések támogatása- vállalkozások és civil kezdeményezések támogatása- helyi identitás erősítése- alulról építkezőmegközelítés	Gyengeségek (WEAKNESSES) <ul style="list-style-type: none">- bonyolult, nehezen érthető pályázati rendszer- adminisztratívterhek- információhiány a lakosság körében- egyes pályázatok nem megfelelően célozottak
Lehetőségek (OPPORTUNITIES) <ul style="list-style-type: none">- helyi gazdaság további erősítése- fiatalok bevonása- turizmus és helyi értékek fejlesztése- digitális kommunikáció fejlesztése	Veszélyek (THREATS) <ul style="list-style-type: none">- lakossági érdeklődés csökkenése- túl bürokratikus rendszer fennmaradása- információhiány tartós fennmaradása- forráshiány vagy csökkenő támogatások- passzív helyi szereplők

Összegző értelmezés

Az összehasonlító elemzés alapján megállapítható, hogy a LEADER program hatásai többdimenziósak és erősen függenek a helyi szereplők adottságaitól, erőforrásaitól és tapasztalataitól. Míg a program alapelvei minden térségben azonosak, a gyakorlati megvalósítás eredményei jelentős mértékben eltérhetnek.

Az eredmények értelmezése során fontos figyelembe venni a kutatás bizonyos korlátait is. A kérdőíves felmérés esetében a válaszok megoszlása nem volt teljesen egyenletes a két vizsgált térség között, mivel a Kis-Küküllő térségből nagyobb arányban érkeztek válaszok, míg a Homoród-Küküllő térség alulképviseltségben volt. Hasonló aránytalanság figyelhető meg az interjúk esetében is, ahol a megkérdezettek többsége a Kis-Küküllő térséghez kötődik, és mindössze egy interjú készült a Homoród-Küküllő térségben.

Ez a különbség részben a kutatás gyakorlati körülményeivel magyarázható, hiszen személyes kötődésem erősebb a Kis-Küküllő térséghez, ami megkönnyítette az adatgyűjtést és az interjúalanyok elérését. Ennek következtében **az eredmények bizonyos mértékben erősebben tükrözik a Kis-Küküllő térség tapasztalatait.**

5. Következtetések és javaslatok

A kutatás során feltárt eredmények lehetővé tették a LEADER program helyi hatásainak átfogó értékelését a vizsgált térségekben. A kérdőíves felmérés és a félig strukturált interjúk együttes alkalmazása révén nemcsak a lakossági megítélés, hanem a különböző szereplők tapasztalatai is feltárássra kerültek. Az eredmények összevetése alapján kirajzolódnak azok a főbb tendenciák, amelyek meghatározzák a program működését, hatékonyságát és korlátait.

A következőkben a legfontosabb megállapítások és a kutatás alapján megfogalmazott javaslatok kerülnek összegzésre.

- A LEADER program ismertsége a vizsgált térségekben viszonylag magas, azonban az aktív részvétel mértéke ennél alacsonyabb, ami arra utal, hogy az információk eljutnak a lakossághoz, de a bevonódás még nem teljes körű.
- A program pozitív hatásai elsősorban a kisebb léptékű fejlesztések, közösségi események és vállalkozásfejlesztések területén jelennek meg, amelyek hozzájárulnak a térségek gazdasági és társadalmi életének élénkítéséhez.
- A lakosság egy része nem érzi magát aktívan bevonva a fejlesztési folyamatokba, ami a bottom-up megközelítés gyakorlati korlátjaira utal.
- A pályázati aktivitás alacsony, amely mögött főként az információhiány, a pályázati rendszer bonyolultsága és a megfelelő célok hiánya áll, ami mind a kérdőíves, mind az interjúk eredményeiben megjelent.
- A LEADER program hatékonysága jelentős mértékben függ a helyi közösségek aktivitásától és a térségi sajátosságoktól, amelyet az interjúk során több válaszadó is hangsúlyozott.
- A program működését leginkább az adminisztratív terhek, valamint a finanszírozási rendszer korlátai nehezítik.

A feltárt problémák és hiányosságok alapján az alábbi javaslatok fogalmazhatók meg:

- A LEADER program ismertségének növelése érdekében szükséges a célzottabb kommunikáció, különösen a fiatalabb korosztály irányába.
- Indokolt a pályázati rendszer egyszerűsítése és az útmutatók érthetőbbé tétele.
- Fontos lenne a helyi szintű információátadás erősítése, például az önkormányzatok aktívabb bevonásával.

- A kisebb szereplők részvételének növelése érdekében célszerű lenne rugalmasabb finanszírozási megoldásokat alkalmazni.
- A közösségi részvétel erősítése érdekében több helyi fórum és bevonó program szervezése javasolt.
- A fiatalok bevonását célzó programok és támogatások fejlesztése hozzájárulhat a térségek hosszú távú fenntarthatóságához.
- További kutatások szükségesek a LEADER program hosszú távú gazdasági és társadalmi hatásainak vizsgálatára.

6. Összefoglaló

A dolgozat célja az volt, hogy feltárja a LEADER program helyi hatásait a Homoród–Küküllő, valamint a Kis-Küküllő–Balavásár–Sóvárad térségekben, különös tekintettel a közösségi részvételre, a gazdasági fejlődésre és a közösségi viszonyok alakulására. A kutatás során alkalmazott kérdőíves felmérés és félig strukturált interjúk lehetővé tették, hogy a program működését több nézőpontból, komplex módon vizsgáljam.

A kutatás során megfogalmazott kérdések mindegyikére sikerült választ adni. A kérdőíves felmérés alapján megállapítható, hogy **a LEADER program ismertsége viszonylag magas, ugyanakkor az aktív részvétel és bevonódás mértéke korlátozott**. Az interjúk eredményei rámutattak arra, hogy **a program jelentős szerepet játszik a helyi gazdasági, társadalmi és infrastrukturális fejlődésben, ugyanakkor működését számos gyakorlati nehézség is befolyásolja**.

A két vizsgált térség összehasonlítása alapján megállapítható, hogy bár a LEADER program alapelvei minden esetben azonosak, a gyakorlati megvalósítás eltérő képet mutathat. A különbségek elsősorban a helyi közösségek aktivitásában, a kapcsolati hálók erősségében és az erőforrások elérhetőségében mutatkoznak meg. Ez alátámasztja azt a megállapítást, hogy a program hatékonysága nagymértékben függ a helyi sajátosságoktól.

A jövőbeli lehetőségek és kihívások tekintetében a megkérdezettek egyaránt hangsúlyozták a program pozitív hatásait és a működést nehezítő tényezőket, különösen az **adminisztratív terhek** és a **finanszírozási rendszer korlátait**. A program hatékonyságának növelése érdekében indokolt lenne az eljárások egyszerűsítése, a finanszírozási mechanizmusok rugalmasabbá tétele, valamint a helyi szereplők szélesebb körű bevonásának elősegítése.

Fontos ugyanakkor figyelembe venni a **kutatás korlátait** is, mivel az adatgyűjtés során a válaszok és interjúk megoszlása nem volt teljesen egyenletes a két térség között. A Kis-Küküllő térségből több adat állt rendelkezésre, ami részben a kutatás gyakorlati körülményeivel és a könnyebb elérhetőséggel magyarázható. Ennek ellenére az azonosított tendenciák és összefüggések így is alkalmasak a program működésének értelmezésére.

Összegezve elmondható, hogy **a LEADER program jelentős szerepet tölt be a vizsgált térségek fejlődésében**, különösen a közösségi kezdeményezések és a kisebb léptékű fejlesztések támogatása terén. A program hosszú távú sikeressége ugyanakkor nagymértékben

attól függ, hogy mennyire képes alkalmazkodni a helyi igényekhez, és mennyiben tudja csökkenteni a gyakorlati megvalósítást nehezítő tényezőket.

7. Irodalomjegyzék

1. Balogh, P. (2018). A vidéki térségek fejlődési sajátosságai az EU-ban. Erdélyi Tudományos Füzetek, 28 (2).
2. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Greenwood.
3. Coleman, J. S. (1990). Foundations of social theory. Harvard University Press.
4. Európai Bizottság. (2010). LEADER and rural development policy: Lessons from 20 years of implementation. Brussels.
5. Európai Számvevőszék. (2010). 5/2010. Különjelentés a LEADER-megközelítésről az EU-ban. Luxembourg.
6. Finta, I. (2014). A vidékfejlesztés célrendszerének változásai 2014–2020 között. Új Magyar Közigazgatás, 7(4), 15–23.
7. Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. American journal of sociology, 91(3), 481-510.
8. Homoród–Küküllő LEADER Egyesület. (2023). Helyi Fejlesztési Stratégia 2023–2027. <https://hkleader.ro/2023-2027/hu>
9. Kis, Zs., és Szekeresné, M. (2014). A LEADER szerepe a vidékfejlesztésben. Jelenkori Társadalom, 4(2), 55–60.
10. Kovács, T., Nagy, A., és Póla, P. (2011). LEADER tapasztalatok Magyarországon. Gazdálkodás, 55(3), 15–27.
11. Makkai, B. (2008). Vidékfejlesztés és területfejlesztés elméleti különbségei. Falu Város Régió, 1(2), 45–56.
12. Márton, K., és Ritter, K. (2023). LEADER-projektek és közösségi fejlesztések a Homoród–Küküllő térségben. Közösség és Hálózat, 17(1), 45–56.
13. Nemes, G., Fazekas, A., és González, M. (2013). LEADER in Andalusia: Lessons from a Decentralized Model. MTDP Discussion Paper, 1301.
14. Nemes, G., és Magócs, M. (2020). A CLLD-program félidei értékelése Magyarországon. Gazdálkodás, 64(5), 416–434.
15. Patkós, C. (2014). Vidékfejlesztési program 2014–2020 – különös tekintettel a LEADER megközelítésre. Eszterházy Károly Főiskola, Eger.
16. Putnam, R. D. (1993). Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press.

17. Ray, C. (2000). Endogenous Rural Development in the European Union. *Sociologia Ruralis*, 40(2), 165–182.
18. Rongics, J., és Tésits, R. (2024). A LEADER program helyi hatásai a Pannónia Kincse Egyesület példáján. *Tér és Társadalom*, 38(1), 45–59.
19. Vinkóczy, T. (2017). A magyarországi LEADER program eredményessége a 2007–2013-as időszakban. *Tér–Gazdaság–Ember*, 5(3), 72–92.
20. Kis-Küküllő Balavásár Sóvárad LEADER Egyesület. Helyi fejlesztési stratégia 2023-2027 <http://www.leadertarnavamica.ro/hu/>

8. Ábrák és táblázatok jegyzéke

Ábrák jegyzéke:

1. ábra: A válaszadók nem szerinti megoszlása.	25
2. ábra: A válaszadók életkor szerinti megoszlása.	26
3. ábra: A válaszadók lakóhely szerinti megoszlása.	27
4. ábra: A válaszadók térségi megoszlása.	28
5. ábra: A LEADER program ismertsége a válaszadókkörében.	29
6. ábra: LEADER programban való részvétel a válaszadók körében.	32
7. ábra: A LEADER-projektek hatása a válaszadók körében.	32
8. ábra: Pályázati cselekvési kedv a kitöltők körében.	33
9. ábra: A lehetőségtől való távolmaradás okai a válaszadók körében.	34
10. ábra: Információáramlás megítélése a válaszadók körében.	34
11. ábra: Fejlesztés iránti igények a válaszadók körében.	35

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A LEADER program ismertségének statisztikai mutatói.	29
2. táblázat: A LEADER program ismertsége életkor szerinti bontásban.	30
3. táblázat: A LEADER program ismertsége térségi bontásban (fő)..	31
4. táblázat: A LEADER program ismertsége térségi bontásban (%)	31
5. táblázat: A LEADER program SWOT elemzése a vizsgált térségekben.	43

9. Mellékletek

1. Melléklet: Kérdőív – lakossági véleményfelmérés kérdéssor

1. Nem

- ☐ nő
- ☐ férfi

2. Életkor

- ☐ 18–25
- ☐ 26–35
- ☐ 36–50
- ☐ 51 felett

3. Lakóhely (település neve)

4. Hallott már a Homoród-Küküllő LEADER Egyesületről?

- ☐ Igen, ismerem is a tevékenységüket
- ☐ Hallottam róla, de nem tudom, mivel foglalkoznak
- ☐ Nem hallottam róla

5. Részt vett-e már valamilyen LEADER által támogatott programban vagy rendezvényen?

- ☐ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Nem tudom / Nem emlékszem

6. Ön szerint milyen hatással voltak a LEADER-projektek a lakóhelyére?(több válasz is lehetséges)

- ☐ Infrastruktúra javítása (pl. utak, közművek)
- ☐ Kulturális események / turizmus
- ☐ Munkahelyteremtés
- ☐ Nincs érzékelhető hatás
- ☐ Nem tudom megítélni

7. Ön pályázott már LEADER-támogatásra magánszemélyként vagy szervezetten keresztül?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

8. Ha nem pályázott, miért nem?(több válasz is lehetséges)

- ☐ Nem tudtam a lehetőségről
- ☐ Túlságosan bonyolult
- ☐ Nem volt megfelelő cél
- ☐ Nincs bizalmam a rendszerhez
- ☐ Egyéb: _____

9. Ön szerint mennyire könnyen érhetőek el az Egyesület által nyújtott információk?

- ☐ Könnyen és érthetően
- ☐ Nehezen érthető, túl technikai
- ☐ Alig elérhető / nem találtam

10. Mit tartana hasznosabbnak a jövőbeli fejlesztések során?(nyitott kérdés)

11. Ön szerint mely területeken lenne szükség új projektekre?

- ☐ Községi programok
- ☐ Turizmus
- ☐ Mezőgazdaság
- ☐ Ifjúsági kezdeményezések
- ☐ Vállalkozásfejlesztés
- ☐ Egyéb: _____

2. Melléklet: Interjú kérdéssor LEADER munkatársaknak

- Milyen formában került kapcsolatba a LEADER programmal?
- Milyen projekteket valósítottak meg a program keretében?
- Tudna példát említeni egy kiemelkedő projektre?
- Mennyire átlátható és támogató az egyesület működése?
- Milyen hatást gyakoroltak a projektek a célcsoportokra?
- Milyen tapasztalataik voltak az elszámolás és ellenőrzés során?
- Mit javasolna a program hatékonyabb működtetésére?

3. Melléklet: Interjú kérdéssor, civil szervezeti nézőpont

- Hogyan kapcsolódnak a civil szervezetek a LEADER programhoz?
- Milyen típusú projekteket valósítanak meg?

- Mennyire átlátható és támogató a program működése?
- Milyen nehézségekkel szembesülnek a pályázatok során?
- Milyen hatással vannak a projektek a közösségre?
- Milyen tapasztalataik vannak az elszámolás és ellenőrzés terén?
- Mit változtatna a program működésén?

4. Melléklet: Interjú kérdéssor polgármestereknek

- Mióta vesz részt a település a LEADER programban?
- Milyen projektek valósultak meg a támogatás segítségével?
- Hogyan értékeli ezek hatását a település fejlődésére?
- Milyen tényezők segítették vagy akadályozták a megvalósítást?
- Mennyire aktív a lakosság a pályázati lehetőségek kihasználásában?
- Hogyan értékeli a LEADER szervezet működését?
- Milyen fejlesztésekre lenne szükség a jövőben?
- Milyen előnyei és nehézségei vannak a programnak?
- Mennyire illeszkedik a program a helyi fejlesztési stratégiába?
- Miben különbözik más fejlesztési forrásoktól?
- Mennyire sikerül bevonni a helyi szereplőket?

5. Melléklet: Interjú kérdéssor vállalkozók számára

- Mióta vesz részt a település a LEADER programban?
- Milyen projektek valósultak meg a támogatás segítségével?
- Hogyan értékeli ezek hatását a település fejlődésére?
- Milyen tényezők segítették vagy akadályozták a megvalósítást?
- Mennyire aktív a lakosság a pályázati lehetőségek kihasználásában?
- Hogyan értékeli a LEADER szervezet működését?
- Milyen fejlesztésekre lenne szükség a jövőben?
- Milyen előnyei és nehézségei vannak a programnak?
- Mennyire illeszkedik a program a helyi fejlesztési stratégiába?
- Miben különbözik más fejlesztési forrásoktól?
- Mennyire sikerül bevonni a helyi szereplőket?

10. Nyilatkozatok

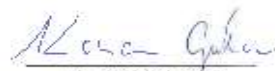
NYILATKOZAT

Dénes Zoltán (hallgató Neptun azonosítója: LX7801) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2026. április 9.

Dr. Koncz Gábor
belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő alá húzandó.

³ A megfelelő alá húzandó.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat /

diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános

hozzáféréséről és eredetiségéről (módosítva: 2025. október 16.)

NYILATKOZAT

**szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és
eredetiségéről**

A hallgató neve: Dénes Zoltán
A Hallgató Neptun kódja: LX7801
A dolgozat címe: A LEADER PROGRAM HELYI HATÁSAINAK
VIZSGÁLATA A HOMORÓD- KÜKÜLLŐ ÉS KIS-
KÜKÜLLŐ TÉRSÉGEK PÉLDÁJÁN
A megjelenés éve: 2026
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozategyéni, eredeti jellegű, saját szellemialkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem. Továbbá kijelentem, hogy a dolgozat elkészítése során alkalmazott mesterséges intelligencia-eszközök (pl. szöveggenerálás, nyelvi javítás, fordítás, adatelemzés) használata nem helyettesítette a saját kutatási és alkotói munkámat, azok alkalmazását a források között vagy a módszertani részben feltüntettem, és a szakmai-etikai elvárásoknak megfelelően jártam el.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítotam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság az áráóvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

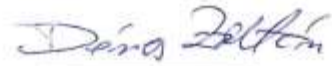
Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkoriszellemi tulajdon-kezelésszabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy amegvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után

nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Székelyudvarhely, 2026. április 9.

Hallgató aláírása

Hallgatók, doktoranduszok nyilatkozata mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásáról

1. Általános adatok

Hallgató neve:	DÉNES ZOLTÁN
Neptun-kódja:	LX7801
Képzési szint (a megfelelőt jelölje X-szel):	☒ BSc/BA ☐ MSc/MA ☐ Doktori (PhD) ☐ Egyéb:
Tantárgy neve/kódja*:	Szakdolgozat
A munka címe:	A LEADER program helyi hatásainak vizsgálata a Homoród- Küküllő és Kis-Küküllő térségek példáján

* doktori értekezés esetén nem kitöltendő

2. Nyilatkozat az MI használatáról

Alulírott, etikai felelősségem teljes tudatában az alábbi nyilatkozatot teszem:

(Kérjük, válasszon egyet az alábbi lehetőségek közül!)

☐ A) Nem alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Amennyiben ezt jelölte, a további táblázatok kitöltése nem szükséges.)

☒ B) Alkalmaztam mesterséges intelligencia rendszert vagy szolgáltatást.

(Kérjük, töltsse ki a vonatkozó táblázatokat!)

3. A mesterséges intelligencia használatának részletezése

I. TÁBLÁZAT: Asszisztensi vagy kisebb mértékű felhasználás (pl. fordítás, nyelvi korrektúra, ötletelés stb.)

(Ezen felhasználások esetében a konkrét promptok és válaszok csatolása nem szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve és verziója	Érintett rész (ha nem a szöveg egészére vonatkozik)
Szövegszerkesztési és nyelvtani javítás, stilisztikai finomítás	OpenAI, GPT 5.3	Szakirodalmi áttekintés
Szerkezeti felépítéshez kapcsolódó ötletek		
Szakirodalmi források ajánlása, idegen nyelvű szakirodalmak fordítása		
Interjúk hangfelvételének nyers szöveggé alakítása	Turboscribe AI Speech to text alkalmazás	Interjúk leiratozása

II. TÁBLÁZAT: Jelentős tartalmi hozzájárulás (pl. egy teljes ábra vagy egy hosszabb szövegrész generálása)

(Ezekben az esetekben a felhasznált kulcsfontosságú promptok és az MI által adott nyers válaszok dokumentálása és a munka mellékletében való csatolása szükséges.)

A felhasználás célja	Alkalmazott MI-eszköz neve, verziója, elérhetősége	Az érintett fejezet / ábra / táblázat pontos sorszáma	A prompt-naplót tartalmazó melléklet bejegyzésének sorszáma

3/A. Oktató által előírt kiegészítő szabályok (ha vannak)

Amennyiben az adott tantárgy oktatója vagy témavezetője az MI-eszközök használatára vonatkozóan külön szabályokat vagy elvárásokat határozott meg, kérjük, az alábbi mezőben foglalja össze ezeket:

Pl. az MI használatának tilalma bizonyos feladattípusokra; csak konkrét eszköz használata engedélyezett; eltérő hivatkozási elvárások; dokumentációs forma stb.

Oktató vagy témavezető által előírt szabályok:

.....

4. Minden hallgatóra vonatkozó nyilatkozat:

Kijelentem, hogy az MI által esetlegesen generált tartalmakat minden esetben kritikailag felülvizsgáltam, szerkesztettem és a munkába illesztettem. A leadott munka minden eleméért, annak eredetiségéért és tudományos helytállóságáért teljes körű felelősséget vállalok. Tudomásul veszem, hogy a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem a benyújtott munkát mesterséges intelligencia detektorral ellenőrizheti, és eljárást kezdeményezhet, amennyiben a nyilatkozatom valótlan vagy hiányos.

Kelt: Székelyudvarhely, 2026. április 9.

.....
Hallgató aláírása

.....
Konzulens/Témavezető aláírása